

PANDORA'NIN KUTUSU AÇILIYOR

GÖLGEDEKİ
SOSYAL SORUNLAR 3

Editörler

Prof. Dr. Veda BİLİCAN GÖKKAYA

Doç. Dr. Meral ÖZTÜRK

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-625-375-558-4

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı
Pandoranın Kutusu Açılıyor
Gölgedeki Sosyal Sorunlar 3

Yayıncı Sertifika No
47518

Editörler
Veda BİLİCAN GÖKKAYA
ORCID iD: 0000-0001-5083-6445
Meral ÖZTÜRK
ORCID iD: 0000-0001-7570-5361

Baskı ve Cilt
Vadi Matbaacılık

Bisac Code
SOC025000

DOI
10.37609/akya.3731

Yayın Koordinatörü
Yasin DİLMEN

Kütüphane Kimlik Kartı
Pandoranın Kutusu Açılıyor -Gölgedeki Sosyal Sorunlar 3 / ed. Veda Bilican
Gökkaya, Meral Öztürk.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.
263 s. : tablo, şekil. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253755584

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

PANDORA'NIN KUTUSU'NDAN SAÇILANLAR

Elinizdeki kitap “Pandora’nın Kutusu” adını taşıyor ve mitolojik hikayenin sonraki ve çok bilinen versiyonunda olduğu gibi, dünyayı karanlık bir yere çeviren çeşitli kötülükleri mercek altına alıyor. Bu kötülüklerin bazıları, örneğin modern insanın yalnızlığı veya ahlaki çürüme, daha soyut gibi görünse de aslında tümü çok somut, her an yanı başımızda olan tehlikeler. Dolayısıyla onların ister istemez farkındayız, ama anlamlarının, bizi nereye sürüklediklerinin gerçekten ne kadar farkında olduğumuz kuşkulu. Bu kitap tam da bu farkındalığı oluşturmaya ve derinleştirmeye hizmet ediyor. O yüzden de çok kıymetli; çünkü eğer bir şeyle mücadele etmek, ondan korunmak istiyorsak önce o olguyu anlamamız, onun hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir. Yoksa dalgalarla sürüklenen gemi enkazları misali kötülük denizinde yitip gitmek işten bile değil.

Kadim kötülüklerle eklenen yeni bir olgu: Sosyal medya

Modern toplumların önemli bir sorunu insanın yalnızlaşması, toplumsal bağlamından ve ilişkilerinden kopması. Oysa insan kendisini başkalarıyla olan bağları ve iletişimi yoluyla yaratır. Bu olanak ortadan kalktığı zaman varoluş bilinciyle beraber kimlik kaybına uğrama, kimsesizlik duygusu ve dünyadaki yerini ve yönünü kaybetme gelir. Bunlar bir yönüyle psikolojik, ruhsal olgular ancak içinde yaşadığımız toplumsal, ekonomik ve siyasal maddi koşullardan elbette bağımsız değil. Tersine günümüzde dünyanın neredeyse her yerinde tanık olduğumuz siyasal otoriterleşme ve küresel kapitalizmin pençesindeki insanlar birbirleriyle sahiden ilişki kurabilecekleri, yüzyüze etkileşimde bulunabilecekleri özgür kamusal alanları yitiriyorlar ve onun yerini sahte bir “ilişkiler ağı” olan sosyal medya ve çevrimiçi dünya alıyor.

İnternet ilk açıldığında çok iyimser hayallere yol açmıştı; nihayet özgürce iletişimde bulunabileceğimiz, kısıtlama ve nefret söyleminin olmadığı bir uzam bulmuş gibiydik. Oysa sonuç büyük ölçüde tersi oldu. Sosyal medya sadece büyük şirketlerin egemenliğine ve yönlendirmesine girmekle kalmadı, kabile sadakatlerinin ve her türlü ayrımcılığın nefret suçlarını tetiklediği bir uzama dönüştü. İlişkisellik şöyle dursun yalnızlaşmanın, farklı olana tahammülsüzlüğün, hasetin yol açtığı “küçük” ölçekli nefret suçlarının yanısıra ve daha kötüsü, kitaptaki ilgili makalelerin ortaya koyduğu gibi, organize suç örgütlerinin, kadın ve çocuk ticaretinin ve pornografisinin cirit attığı, suçun örgütlenmesini kolaylaştıran bir alanla karşı karşıyayız.

Bu alan, her türlü ayrımcılığın yanı sıra bütün dünyada yükselmekte olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ve “zehirli erkekliğin” yayılmasını da kolaylaştırıyor. İstemsiz bekârların (incels) yanı sıra “karanlık web”de şiddeti ve terörizmi besleyen neredeyse cinayet örgütleri diyebileceğimiz oluşumlar ortaya çıkıyor; bunların etkileri elbette sadece söylem düzeyinde kalmıyor, pratikte kadın düşmanlığının ve cinayetlerinin artışında feci yüzünü ortaya koyuyor. İstemsiz bekârlık sendromu bireysel, psikolojik bir sendrom değil, neo-liberal düzen ve zihniyetin yol açtığı tekbenci bireyciliğin, eşitsizliğin, hiyerarşinin yüceltilmesinin ve güç tapınmasının sonucu. Ve elbette ceremesini kadınlar çekiyor çünkü güç ve iktidar ilişkilerinde altta olanlar onlar. Dolayısıyla varolan koşullar sonucunda yalnızlaşan, yoksullaşan, dışlanan ve güçsüzleşen erkeklerin en kolay saldırdıkları, günah keçisine dönüştürdükleri de onlar. Bu erkeklerin yanlış düşman seçtiklerinin farkında olmamaları, onları bu hale düşüren sistemin yeniden üretilmesini kolaylaştırıyor ve kendileri için de durumu içinden çıkılmaz bir hale getiriyor.

Kendi yetersizliğiyle yüzleşememe ve başarısızlığı için günah keçisi arama olgusu istemsiz bekâr erkeklerle sınırlı değil. Aşırı rekabeti ve bireyciliği körükleyen neo-liberal zihniyetin insanların başarı ve başarısızlığını salt onların bireysel yeteneklerine bağlaması, çoğu başarısız bireyin bunun suçunu başkalarına yükleme eğilimini pekiştiriyor ve toplumsal bağların çözülmesinin de etkisiyle haset, kıskançlık, başkalarının başarısına tahammül edememe gibi duygular yoğunlaşıyor. Bazılarının yükselmesini ve parlamasını kendileri için tehdit olarak algılayanlar başarılı olanları aşağı çekip vasatlığı teşvik ediyorlar. Kitapta bu konuyu etraflı biçimde ele alan makale, bizim toplumumuzda da bu eğilimin körüklediği liyakatsizliğin ödüllendirilmesi, başarının ve öne çıkanın cezalandırılması gibi olguların yaygınlığını saptayıp bunların sadece bireysel değil örgütsel/kurumsal düzeyde de olumsuz etkilerini göstererek günümüz Türkiye toplumu ve akademisinin “hal-i pür melâli” hakkında önemli ipuçları veriyor. Ve elbette, her alanda olduğu gibi burada da toplumsal cinsiyet eşitsizliği önemli bir rol oynuyor.

Aşk eşitliğe dayanmazsa, aşk olmaktan çıkar

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği hemen hemen bütün makaleleri kesen bir boyut ama bazılarında daha dolaysız biçimde ele alınıyor. “Aşkın karanlık yüzü”nü ele alan makalede, romantik ilişkilerdeki sorunların şiddet içeren söz ve eylemlerle çözülmeye çalışılmasını irdeleyeniyor. Aşk, tanım gereği karşılıklılığı ve eşitliği içerir ama ne yazık ki varolan eşitsiz güç ve iktidar ilişkileri içinde güçlü olanın fiziksel veya psikolojik şiddet uygulayarak bu eşitliği bozması çok kolay oluyor. Şiddetin çok çeşitli biçimleri var ve bunlardan fiziksel olanını tespit etmek (ondan korunmak ve cezalandırmak değil) daha kolay. Oysa psikolojik şiddet çok daha az görünür ve çoğu zaman da şiddet gören tarafından içselleştirilip meşrulaştırılabilir. Bu nedenle flört şiddeti konusunda özellikle gençler arasında farkındalık yaratmak gerçekten çok önemli. Özellikle cinsel ilişkiye zorlamak, eğitim ve kariyer hedeflerini baskılamak gibi uygulamalar genç kadınların geleceği açısından kritik sonuçlar yaratıyor. Üstelik bütün bunlara şimdi bir de dijital şiddet eklenmiş durumda ve sonuçları intihara kadar varabiliyor.

Flört şiddeti açısından makaledeki tespitlerden biri özellikle önemli. Otoriter kişilik eğilimi yüksek bireyler hem fail hem de mağdur olmaya daha yatkın oluyorlar ve bu tipler flört şiddetinin farkına varmakta zorlanıyor, çünkü otoriteye baş eğmeye ve baş eğdirmeye alışmış durumdadır. Bu olguyu salt bireysel/psikolojik özelliklerle sınırlamak doğru değil, çünkü varolan otoriter ve ataerkil toplumlarda kadın ile erkek arasındaki baskın ilişki, bir hükmeden-itaat eden ilişkisidir. İkincil konumda olan kadının hem kendisinin itaat etmesi hem de itaatkâr çocuklar yetiştirmesi beklenir. Aileden başlayarak bütün topluma uzanan bu anlayış karşılıklı ve eşitlikçi olması gereken ilişkileri zehirliyor ve yalnızca kadınları değil erkekleri de gerçek sevgiyi deneyimlemekten alıkoyuyor. Dolayısıyla aile içinden başlayarak eşitlikçi ilişkileri ve karşılıklı saygıyı yerleştirmek, özellikle de kadınların kendilerine güveninin ve saygısının geçerli olduğu toplumlar yaratmak zorunlu ve elbette bunda eğitimin payı büyük.

Eğitim ideolojiden azade değildir

Oysa, kitapta eğitimde cinsiyet eşitsizliğini ele alan makalede tespit edildiği gibi, Türkiye’de sosyo-ekonomik ve kültürel yapı ve ataerkil kültürle içiçe geçen dini ideoloji aileden başlayarak özellikle kız çocuklarının ve kadınların eğitime erişimini büyük ölçüde engelliyor. Bu bağlamda kız çocuklarının (çoğu kez ekonomik getiri uğruna) erken evlendirilmesi, “çocuk gelin” olgusu kanayan bir yara. Dini ideoloji ve geleneksel kültür ile meşrulaştırılan cinsiyet eşitsizliği nüfusun yarısının gerekli eğitimi almamasına veya sınırlı bir şekilde almasına yol açarak ülkenin geleceği açısından büyük bir sorun yaratıyor. Üstelik kız çocukları sadece aile ortamında değil, erişebildikleri eğitim ortamlarında da öğretmenlerinin ve ders kitaplarının onları ikincil konuma hapseden zihniyeti ve uygulamalarıyla karşılaşılıyor; cinsiyetçi dil ve ifadeler de bu durumu yeniden üretmeye hizmet ediyor.

Eğitim, iktidarlar açısından rıza yaratma ve meşruiyet sağlama bağlamında tayin edici bir araç ve elbette ideolojiden azade değil. Sadece bireylere bilgi, beceri kazandıran nötr bir süreç değil, eğitim; her dönemin kendi geçerli “makbul vatandaş” yaratma aracının aracı. İçinde yaşadığımız neo- liberal dünyada çağdaş toplumlar ve bireyler, kültür ve eğitime ancak pratik yararı ölçüsünde değer veriyorlar. Bu bağlamda, “bilgi için bilgi” peşinde koşmak, bir “bilgisever” (“talip-ül ilm”) olmak kendi başına değersiz bir şey olarak görülmekle kalmıyor, çoğu kez aşağılanıyor. Böylesi bir muhafazakâr-faydacı yaklaşımda bilgi yalnızca ekonomik gelişmeye, toplumsal mühendisliğe, topluluklara kimlik kazandırmaya, ya da bireye terapi sağlamaya vb. doğrudan yaradığı, bunların aracı olduğu ölçüde kabul görüyor.

Oysa dünyayı merak edip araştırma ve dünyaya ilişkin deneyimimizi yenileyip derinleştirme ihtiyacı, insan olmanın bir parçasıdır. Gerçek bir eğitim sorgulamayı, analitik düşünmeyi, problem çözmeyi ve etkin iletişim kurmayı öğretir ve geliştirir. Eğitimin esas işlevi kişiyi hayata hazırlamaktır, dolayısıyla, bir kez başladıktan sonra kendi yolunda yürüyebilecek bağımsız düşünebilen, kendisini yargılayabilen ve özellikle de kendi “tarafı”na,

kendi geleneklerine karşı eleştirel tutum alabilen bireyler yetiştirmeyi hedefler. Böyle bir eğitim, yaşamın çoğulluğunu ve çok yönlülüğünü kavrayarak bütün insan varlıklarına eşit değer verip adalet peşinde koşmayı öğretir. Dolayısıyla yurttaşlık kavramıyla doğrudan bağlantılıdır.

Bugün iyi bir yurttaş olmak ile dünya yurttaşı olmak, kendi yakın çevresine olduğu kadar içinde yaşadığı dünyaya karşı sorumluluk bilinci geliştirmek birbiriyle sıkıca ilişkili. Kişinin kendi ailesel ve yerel kaygılarını gözden kaybetmeksizin uzak ve farklı dünyaların yaşamlarına ilişkin gerçekliği ciddiye almasını içeren bir dünya yurttaşlığı kavrayışı; açıklığı, sınırların aşılmasını, disiplinler arasında gidiş gelişleri ve farklılığı sahiden dikkate almayı gerektirir. Başkalarını -“öteki”ni- dinlemek ve anlamaya çalışıp bu anlama temelinde onlarla ilişki kurmak ise, farklılığı dikkate almanın önkoşulu.

Bu bağlamda iyi yurttaş olmak, farklılığın ve çeşitliliğin yarattığı toplumsal, siyasal, ahlaksal ve hukuksal sorunlar karşısında iyi “sorgulayıcılar” olmayı içeriyor. Demokrasiyi yalnızca teknik bir mekanizma, birbirleriyle rekabet eden farklı çıkarlar arasındaki çatışmaların çözümü için bir usulden ibaret değil de “ortak iyi” için tartışmayı ve sorumluluk yüklenerek eylemde bulunmayı içeren bir düşünsel ve eylemsel süreç olarak ele aldığımızda sorgulamanın eğitim müfredatının temel ögesi olması gerektiği tartışma götürmez. Oysa son zamanlarda önümüze getirilen “maarif modeli”nde tam da eksik olan şey bu. Karman çorman bilgilerin, yaklaşımların yer aldığı bir yamalı bohça bu model, ama yamaların arasında sorgulamaya yer yok. Hedeflenen tam da sorgulama yetisinden, eleştirel düşünmeden yoksun, düzene itaat etmeyi içselleştirmiş, iktidar açısından “makbul” konformist kişiler yetiştirmek. Halbuki yurttaş, salt devletin verdiği görevleri sorgusuz yerine getiren, uyumlu ve itaatkâr biri değil, bağımsız düşünebilen, yargılayan ve eyleyen ve bunun sonuçlarını göze alabilen özerk bireydir.

Sonuçta her yeri kaplayan aç gözlü “sahiplenici birey”in yerini alacak “düşünen yurttaşlar” yetiştirip yetiştiremeyeceğimiz sorusu, toplumumuzun geleceği açısından canalcı nitelikte. Çünkü bu, bize dayatılan tektipleştirmeye, bağnazlığa, şovenizme, dar kafalılığa, kısacası totalitarizmin yolunu döşeyen her türlü belaya karşı da mücadele etmek anlamına geliyor. Paolo Freire “daha az çirkin, daha az habis, daha az otoriter, daha çok demokratik, daha çok insani” bir dünya yaratılmasını düşlüyordu. Ne yazık ki bu düşüye yaklaşmak şöyle dursun ondan giderek daha da uzaklaşıyoruz.

Dinsel ideolojiyle içiçe geçen geleneksel kültür ataerkiyi güçlendiriyor

Var olan eşitsizlikleri ve iktidar mekanizmalarını meşrulaştırmada dinsel ideolojinin önemli bir rol oynadığını biliyoruz. Din, bireysel ve kolektif insan yaşamının en derin yönleriyle ilgili bir olgudur; dolayısıyla, “ilahî ve ebedî hakikati” vazetse de, insana özgü her olgu gibi tarihsel ve toplumsal inceleme konusu olabilir. Böyle bir incelemeye giriştiğimizde, hemen her olgu gibi dinin de toplumsal cinsiyet bölünmesinin iki kutbu, yani kadınlar ve

erkekler üzerinde farklı etkileri olduğunu, iki cins için farklı anlamlar içerdiğini görürüz. Dinsel ideoloji çok etkili simgesel imgeler, egemen kültürü oluşturan ve pekiştiren ifade biçimleri yaratır. Dinin yarattığı simgesel imgeler içinde en merkezi olanları ise kadınlık ve erkeklik kalıplarına, rollerine ve cinsiyetler arasındaki işbölümüne ilişkin ön kabullerdir.

Kitaptaki din ve kadın olgusunu toplumsal perspektiften okuyan makalede de dikkat çekildiği gibi özellikle geleneksel kültürle içiçe geçen dinsel ideoloji ataerkiyi güçlendiriyor. Ancak makalenin vurguladığı gibi, üzerinde önemle durulması gereken olgu ister dinsel ister kültürel veya ulusalcı referanslarla hareket etsinler tüm toplum kesimlerinin birleştiği ortak noktanın “kadının ideolojik ve siyasal bakışın öznesi değil, nesnesi olarak kurgulanması.” Kadınlar sürekli olarak başkaları tarafından tanımlanmış kimlik kalıpları içine hapsedilmeye çalışılıyor. Dolayısıyla kadın özgürlüğü mücadelesinin kritik zemininin kadınların “kendi adlarını kendilerinin koyması” olduğunu söylemek mümkün. Kadınlar kendi kimliklerini özgürce tanımlamak ve toplumda özerk bireyler haline gelmek istiyorlarsa “lanetli Havva” ya da “fitne yaratan kadın” imgelerinden kurtulmak zorundalar.

Ahır zamanlarda eklenen kötülükler

Toplumsal koşullar değişiyor ve onunla birlikte hayatımıza yeni, önemli bir kısmı tehlikeli, boyutlar ekleniyor. Sosyal medyanın ve iletişim teknolojisinin kaydettiği muazzam gelişme, daha önce de değindiğimiz gibi, yeni tehditlerle karşılaşmamıza yol açıyor. Çocuk ve kadın ticaretinin, pornografinin yayılmasında oynadıkları karanlık rolün yanı sıra ilk bakışta o kadar da tehlikeli görünmeyen yönleri de var ve elinizdeki kitapta onlara da değinilmiş olması bence çok yerinde, çünkü yeterince farkında olduğumuz olgular değil. Bunlardan “sharenting”, yani ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili kişisel bilgileri çevrimiçi platformlarda paylaşmaları sadece çocukları hak sahibi bireyler olarak kabul etmemenin göstergesi olmakla kalmıyor. Çocuk ticareti ve pornografisine hizmet etmek gibi çok daha karanlık yerlere uzanabiliyor. Bu eğilim neo-liberalizmin yarattığı “ne olursa olsun başarılı” olduğunu göstermek eğiliminin bir parçası ve çocuklar çevreye “mutlu aile görüntüsü” vermek için araçsallaştırılıyor, hakları ihlal ediliyor, zorbalığa uğruyorlar. Özellikle “fenomen anneler”in burada etik bir sorun olduğunu görmemeleri neo-liberal ahlâkın, daha doğrusu ahlâk yoksunluğunun yaygınlığını ortaya koyuyor. Kendileri daha çok beğeni kazansınlar da çocuklar bundan utanç duyabilirmiş, zorbalığa uğrayabilirmiş, hatta pornografi nesnesi olabilirmiş umurlarında değil!

Bu bağlamda, çok iyi niyetli sayılabilecek evcil hayvan beslemek bile yeni bir tüketim ve statü göstergesine, bireysel “sosyal sermaye”nin parçasına dönüşebiliyor. Hele iri ve saldırgan cins köpek beslenmesi “zehirli erkekliğin” saldırganlık ve şiddet gösterisinin bir diğer örneği. Dünyadaki eşitsizliğin başka bir göstergesi ise obezite ve açlığın yanyana olması. Ama bu sorun da görüldüğü kadar basit değil, gerçekten de “iki uçlu bir beslenme” sorunu bu ve küresel kapitalizmin yol açtığı felaketleri burada da izlemek, analiz etmek mümkün.

Dünyada yoksulluğun, savaş ve çatışmaların, ekonomik/siyasal istikrarsızlığın yarattığı göç dalgalarına, her yerden dışlanan korunmasız göçmenlerin çektiklerine baktığımızda en kırılgan durumda olanların gene kadınlar ve çocuklar olduğu görülüyor. Dünyanın en yoksulları yaşlı kadınlar, Gazze’de hergün onlarca çocuk öldürülüyor, göçmenler denize dökülüyor, dünya seyreliyor. Pandora’nın kutusuna her gün yeni felaketler ekleniyor, nereden baksanız kötülüklerle kuşatılmış gibiyiz.

Adaletsizlik ve hukuksuzluk sosyal çürümeye yol açıyor

Bütün bunlar bizi ister istemez sosyal çürümeyi derinleştiren toplumsal dönüşüm hikayesine getiriyor. Kitaptaki ilgili makalede de ortaya konduğu gibi toplumsal ve kültürel değerler aşınıyor ve tepki olarak da içeriksiz bir muhafazakârlık yaygınlaşıyor. İçeriksiz diyorum çünkü muhafaza edilecek değerlerin ne olduğu, nasıl korunacağı yönünde net bir ortak anlayış yok. Oysa yıllarca hukuk fakültesi dekanlığı, şaka gibi etik kurul başkanlığı yapmış bir hukukçunun sahtekârlıkla profesör olduğuna tanık oluyoruz. Her yanımız intihallerle, dolandırıcılıklarla, yolsuzluklarla sarılmış durumda. Daha kötüsü bunları gide-rek normalleştirmeye, bireysel ahlaksızlıklar olarak görmeye başlıyoruz. Oysa bu çürüme “Batı modernitesi”nin yol açtığı bireysel yozlaşmanın filan değil, hukukun üstünlüğünün ve adaletin yok edildiği koşulların sonucu. Makalede belirttiği gibi, “ideal hukuk ile pozitif hukuk ve uygulama arasındaki mesafenin uçurum” derekesine varmasının sonuçları. Devlet ile iktidar ilişkisinin bozulduğu, hukukun işlemediği toplumlarda çözüm sahtekârlıkta ve güç kullanmakta aranır ve insanlar arasındaki temel güvenlik duygusu yitirildiği gibi, erdemli olmanın değeri de kalmaz. Sorunun çözümü hakimlere, savcılara “etik aşılma”nın çok ötesinde, yurttaş eylemiyle iktidarı hukuka ve adalete çağırmak. Bunun için anonim dijital dünyanın nihilizmi yerine ortak kamusal alanları savunmak ve aktif eşit yurttaşlık pratiklerini güçlendirmek zorundayız. Ayrımcılık, eşitsizlik, adaletsizlik bütün ilişkilerimizi zehirlediği gibi ruhumuzu da zehirliyor ve bizi kendi yalnızlaşmış kabuğumuz içinde kindar ve mutsuz halde bırakıyor.

Bütün bu kötülüklerin sorumlusu Pandora mı?

Evet Pandora’nın kutusuna günümüzde maalesef yepyeni kötülükler eklenmiş durumda. Ama bunların suçu Hesiodos’un anlatısında iddia edildiği gibi, kadına yüklene-mez. Hesiodos’un öyküsündeki Pandora aslında en kadim anlatılarda “bütün iyiliklerin anası” olarak nitelendirilen toprak tanrıçası Rhea’dır. Hesiodos’un anti-feminist versiyonu ise, içinde yaşadığı dönemin artık iyice pekişmiş olan ataerkil anlayışını yansıtır. ¹ Nitekim Pandora’nın çömleği de (kutusu değil!) başlangıçta “kötülükleri” değil “kanatlı ruhları” ve iyilikleri içermektedir. ² Bu öykü bize kadın düşmanlığının ve cinsiyet ayrımcılığının ne kadar derin kökleri olduğunu bir kez daha gösterir.

¹ Bu konuda bkz. R. Graves, **The Greek Myths I**, Plican Books, 1960, s. 148-49. Akt. Fatmagül Bertay, **Tek Tanrılı Dinlerde Kadın**, Metis, 9. Basım, 2023, s. 248. Hatta MÖ 5. Yüzyıldan kalan bazı vazo resimleri, Pandora’yı topraktan doğan bir tanrıça olarak gösterirler.

² Çömleğin (jar) kutuya dönüşmesi, 16. Yüzyılda Erasmus’un anlatısıyla gerçekleşmiştir.

Ama gelin biz güncel gerçekliği içeren, yani cinsiyetçiliğin ve tüm kötülüklerin varlığını gözler önüne seren Hesiodos anlatısına geri dönelim. Hep bildiğimiz gibi, ünlü kutu açılıp da yeryüzüne kötülükler saçıldığında içeride kalan sadece umuttur. Ne var ki umudun bir nimet mi yoksa lanet mi olduğu belirsizdir, çünkü nafle bir umuda bel bağlamak bugünkü felaketlere boyun eğmek anlamına gelebilir. Öte yandan gerçek olgulara ve mücadeleye dayanan umut, bir direnç noktası da olabilir. Elinizdeki kitabın böyle bir dirence katkıda bulunacağı inancıyla yazarları kutluyorum.

*Prof. Dr. Fatmagül BERKTAY
İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Emekli Öğretim Üyesi
İstanbul 2025*

EDİTÖRLERDEN

Toplamları tanımak istiyorsak hangi sorunlarla mücadele ettiklerine bakmak gerekmektedir. Bilinenin yanında yaşanan/hissedilen/etkileri görülen sorunların da gölgelerin içinden çekilip, çıkarılarak çözülmesi elzem bir durumdur. Toplumsal ve bireysel anlamda bu sorunların varlığını görmek, onları görünür kılmak, nedenlerini belirlemek ve var olan koşulları da düşünerek çözüm yolları bulmak/üretmek büyük bir sorumluluktur. Bu sorumluluğu almak/taşımak adına çok değerli birçok Hocamızın da katkı sunduğu üç ciltten oluşan “Pandora’nın Kutusu Açılıyor: Gölgedeki Sosyal Sorunlar” kitaplarımızı siz değerli okurlarımızın taktirine sunduk. Yararlı olması/ufuk açması dileğiyle...

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1	Modern İnsanın Yalnızlığı 1 <i>Vehbi ÜNAL</i>
BÖLÜM 2	Organize Suçlar 15 <i>Yaşar ERJEM</i>
BÖLÜM 3	Sosyal Çürüme- İlkesellikten İlkesizliğe Doğru Bir Toplumsal Dönüşüm Hikayesi 37 <i>Özgür SARI</i>
BÖLÜM 4	Yükselene Tahammül Yok: Mobbing ile Yengeç Sepeti Arasında Kapanan Kapılar 45 <i>Gönül KILIÇ</i> <i>Veda BİLİCAN GÖKKAYA</i> <i>Meral ÖZTÜRK</i>
BÖLÜM 5	Din ve Toplumsal Yaşam Perspektifinden Kadın ve Türkiye Yansımaları 67 <i>Handan KARAKAYA</i>
BÖLÜM 6	Değişen Toplumsal İlişkiler Bağlamında İnsan ve Evcil Hayvan Etkileşiminin Sosyolojik Boyutları 87 <i>Ercan ŞAHBUDAK</i>
BÖLÜM 7	Aşkın Karanlık Yüzü: Flört Şiddeti 107 <i>Gönül KILIÇ</i> <i>Meral ÖZTÜRK</i> <i>Veda BİLİCAN GÖKKAYA</i>
BÖLÜM 8	Eğitim ve İdeoloji 123 <i>Hilal KAHRAMAN</i>

BÖLÜM 9	Çocuk Ticareti ve Pornografi.....	145
	<i>Furkan ARI</i>	
BÖLÜM 10	Çok Eşlilik Yapısında Kadın ve Çocuk: Toplumsal Yapıda Sessiz Yaralar	169
	<i>Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ</i>	
BÖLÜM 11	Eğitimde Cinsiyet Temelli Fırsat Eşitsizliği: Ailenin Rolü	181
	<i>Ömer Süha KILIÇ</i>	
BÖLÜM 12	Çevrimiçi Dünyanın Karanlık Grubu: Incels (İstemsiz Bekarlar)	199
	<i>Ahmet TÜRK</i> <i>Sena TÜRK</i>	
BÖLÜM 13	Sosyal Medyanın Karanlık Yüzü: Sharenting.....	215
	<i>Eda KAYA ÖRK</i>	
BÖLÜM 14	İki Uçlu Beslenme Sorunu: Obezite ve Açlık	229
	<i>Selin Cansu YETER</i>	

YAZARLAR

Dr. Öğr. Üyesi Furkan ARI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Prof. Dr. Yaşar ERJEM

Mersin Üniversitesi, İnsan ve
Toplumbilimleri Fakültesi, Sosyoloji
Bölümü

Prof. Dr. Veda BİLİCAN GÖKKAYA

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Doç. Dr. Hilal KAHRAMAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Doç. Dr. Handan KARAKAYA

Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet
Bölümü

Arş. Gör. Gönül KILIÇ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Öğr. Gör. Ömer Süha KILIÇ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Suşehri
Timur Karabal MYO, Çocuk Bakımı ve
Gençlik Hizmetleri Bölümü

**Dr. Öğr. Üyesi Ruşen AYATA
KÜÇÜKBÜKÜCÜ**

Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Prof. Dr. Özgür SARI

Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Öğr. Gör. Ahmet TÜRK

Sinop Üniversitesi, Türkeli Meslek
Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik
Hizmetleri Bölümü

Sena TÜRK

Sosyal Hizmet Uzmanı

Selin Cansu YETER

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet AD.,
Doktora öğrencisi

Eda KAYA ÖRK

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Doktora Öğrencisi

Doç. Dr. Meral ÖZTÜRK

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Prof. Dr. Vehbi ÜNAL

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Doç. Dr. Ercan ŞAHBUDAK

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

BÖLÜM 1

MODERN İNSANIN YALNIZLIĞI

Vehbi ÜNAL¹

GİRİŞ

Yalnızlık, tarih boyunca şairlere, düşünörlere, yazarlara, sanatçılara ve sinema yapımcılarına ilham kaynağı olmasına rağmen tanımlaması zor bir kavramdır. Kültürümüzde “inzivaya çekilme” olarak da ifade edilen bu olgu, bireyin toplumsal yaşamdan uzaklaşarak içsel bir arınma ve düşünsel sorgulama sürecine yönelmesini temsil eder. Türk Dil Kurumu yalnızlığı “yalnız olma durumu” ve “kimsenin bulunmadığı bir ortam” biçiminde tanımlasa da bu açıklama kavramın çok boyutlu doğasını tam olarak yansıtmaz.

Yalnızlık, çoğu zaman fiziksel olarak tek başına kalma haliyle özdeşleştirilse de literatürde “bireyin sahip olduğu sosyal ilişkiler ile yaşamak istediğı ilişkiler arasında fark ve çelişki nedeniyle ortaya çıkan, rahatsız edici, psikolojik bir durum” (Peplau ve Perlman, 1982) şeklinde tanımlanmaktadır. Kısaca yalnızlık, bireyin var olan ilişkisi ile arzuladığı ilişki arasındaki tutarsızlıktan kaynaklanan bir durum olarak özetlenebilir. Başka bir tanıma göre ise, “yalnız olmak, günlük hayatı yaşarken yapılan bir seçimdir; kişinin kendisiyle diğerleri arasına mesafe koymayı tercih etmesidir” (Paula, 2011: 218). Her ne kadar yalnızlık duygusu psikolojik boyutuyla öne çıksa da yalnızlığa iten sebeplerin sosyolojik olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Yalnızlık, dışarıdan bakıldığında somut bir gerçeklik gibi algılsa da öznel boyutları oldukça belirgindir. Kişi kalabalıklar içinde de yalnız hissedebilir. Yalnızlığın kişisel yetersizlik olarak algılanması, öznel olup kişiden kişiye değişmesi ve olumsuz yanlarına odaklanması, yalnızlığı tanımlamayı zorlaştırmaktadır.

1 Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, vunal@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-3827-6339

gençlerin sosyal aktivitelere katılımı teşvik edilmelidir. Ayrıca komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin yeniden güçlendirilmesi, bireylerin yalnızlık hissini azaltmada önemli bir rol oynayacaktır. Sosyal destek grupları ve topluluk etkinlikleri, bireylerin sosyal bağlantılar kurmasını kolaylaştırmalı ve teknolojinin olumlu kullanımı teşvik edilmelidir. Eğitim sistemleri, sosyal becerilerin geliştirilmesine yönelik müfredatlar içermeli; yaşlı bireyler için sosyal destek programları oluşturulmalıdır.

Son olarak, yalnızlık ve sosyal izolasyonun toplumsal bir sorun olarak kabul edilmesi ve bu konuda farkındalık artırıcı kampanyaların düzenlenmesi, bireylerin yalnızlık hissi ile başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Bu önerilerin hayata geçirilmesi, bireylerin yalnızlık hissini azaltarak daha sağlıklı sosyal bağlantılar kurmalarına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024). Huzurevi, Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/haberler/huzurevleri-26-bin-cinarin-yuvasi-oldu/>, Erişim Tarihi: 30.09.2024.
- Akgün, E. (2001). *Huzurevlerinde yaşayan yaşlı bireylerin algıladıkları yalnızlık duyguları ve yaşam kaliteleri üzerine etkileri*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Amaghani, F. F. (2016). *10. ve 11. sınıf lise öğrencilerinin yalnızlık ve sosyal medyaya ilişkin tutumlarının incelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği)* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Anadolu Ajansı, (2024a). Sosyal medya kullanımı, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/yogun-sosyal-medya-kullanimi-yalnizligi-artiriyor-uyarisi/2735337>, Erişim Tarihi: 06.09.2024.
- Anadolu Ajansı, (2024b). Huzurevi, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/huzurevlerinde-19-bin-818-kisi-kaliyor-/727545> Erişim Tarihi: 30.09.2024.
- BBC. (2024).= Yalnızlık. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cndexz8l3d6o>, Erişim Tarihi: 02.08.2024.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2011). *Aile Sosyolojisi*, (2. Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- Castles, S. & Miller J.M. (2008). *Göçler Çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*, (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, A. (2021). *Dijital Medya Çağında Yalnızlık*. Ankara: İksad Yayıncılık.
- Demir, A. (1990). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyini etkileyen etmenler*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Geçtan, E. (2023). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yay.
- İmamoğlu, S. (2008). Genç yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve yalnızlık algısı açısından incelenme. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- May, R. (1997). *Kendini Arayan İnsan*. (Çev.: Ayşen Karpaz). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- Morahan, M. J., Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the internet. *Computers and Human Behavior*, 19 (6), 659- 971.
- Özgel, İ. (2014). Sosyolojik tefsir bağlamında “yalnızlık sorunu” karşısında Kur’an. *Ekev Akademi Dergisi*, 18 (59), 331- 354.
- Özodaşık, M. (2005). *Yalnızlık*. Konya: Tablet Basım Yayın.

- Paula, K. (2011). Yalnızlık hissi: Teorik yaklaşımlar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11(3): 217-229.
- Peplau, L.A. & D. Perlman (1982). *Loneliness: a sourcebook of current theory; Research and therapy*. New York: Wiley-Interscience.
- Recrodigital, (2024). Erişim Adresi: <https://recrodigital.com/turkiye-internet-ve-sosyal-medya-aliskanliklari-raporu-ocak-2021/>. (Erişim Tarihi: 27.08.2024).
- Svendsen, L. (2019). *Yalnızlığın Felsefesi*. (Çev.: Murat Erşen). İstanbul: Redingot Kitap.
- TÜİK. (2024). *İstatistiklerle Aile, 2023*, Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Aile-2023-53784>, Erişim Tarihi: 12.09.2024.
- Ünal, V. (2019). *Sosyal bir sorun olarak alkol/madde ve teknoloji/dijital bağımlılığı*. Sosyal Sorunlarda Güncel Tartışmalar, (içinde ss. 269-292), (Edt. Y. Daşlı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaşar, M. R. (2007). Yalnızlık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1): 237-260.

BÖLÜM 2

ORGANİZE SUÇLAR

Yaşar ERJEM¹

GİRİŞ

Organize suçların Dünyada ve Türkiye’de ciddi ve tehlikeli bir düzeye ulaştığı, bireysel ve toplumsal yaşamı olumsuz etkilediği, artan küreselleşmeyle yeni boyutlar kazandığı görülmektedir. Yabancı ve yerli (Türkiye) basından (<https://euronews.com.tr>, erişim, 03.06.2024, <https://hurriyet.com.tr>, erişim, 03.06.2024) derlediğimiz aşağıdaki haber başlıkları sorunun önemini ortaya koymaktadır. Bu haber başlıklarından bazıları şöyledir:

“Zehirli atık mafyası çevreyi ve insanları tahrip ediyor.”

“EUROPOL 100 milyon dolar çalan siber suç ağını çökertti.”

“Bebek satışından 500 bin Euro kar eden çete çökertildi.”

“Çetelere savaş açan El Salvador’da 5 ayda 50 bin kişi tutuklandı.”

“Fransa: Covid-19 yardımıyla para toplayan Türk çetesi çökertildi.”

“AB uyardı: Uyuşturucu çeteleri çocukları “asker” gibi kullanıyorlar.”

“Küresel Organize Suçlar Endeksi: Türkiye Avrupada Lider.”

“Bakan Yerlikaya duyurdu: 3 organize suç örgütü çökertildi.”

“Sahte Bahis çetesi Operasyonu: 89 gözaltı.”

“Ayhan Bora kaplan suç örgütü yöneticilerinden biri Macaristan’da yakalandı.”

Yukarıda ifade edilen organize suç haberleri, insanların suç işlemek için örgütlendiklerini, planlı hareket ettiklerini, yasa dışı ciddi miktarlarda menfaat (para) elde ettiklerini, bu süreçte ileri teknolojilerden yaralandıklarını ve bu suç-

¹ Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, yerjem@yahoo.com, ORCID iD: 0000-0002-8650-4167

Sonuç olarak; toplumsal, ulusal ve uluslararası etkileri/zararları göz önüne alındığında, organize suç(lar), bugün karşılaştığımız önde gelen sorunlardan birisidir. Bu tür suçlar, “sıradan suçların” gölgesinde kalmamalı, açığa çıkarılmalı ve görünür kılınmalıdır. Bu bağlamda, kamu bankalarını dolandırarak, topluma ve devlete milyonlarca zarar vermenin, sıradan basit bir dolandırıcılıktan farklı ve tehlikeli olduğu bilinçlerimize kazınmalıdır; adil, eşit ve yaşanabilir bir toplum için bu zihniyet dönüşümü gerekli bir ön koşuldur.

KAYNAKLAR

- Europol, (2025). AB. ciddi ve organize suç tehdit değerlendirme. Erişim Adresi: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU-SOCTA-2025.pdf>, Erişim Tarihi: 18.03.2025.
- Aşık, M. (2000). Organize suç ve Ankara Emniyet Müdürlüğü Organize suçlar Şube Müdürlüğü. *Polis Dergisi*. 6.sayı.
- Bal, İ. (2005). Türkiye’de organize suçlar ve terörizmin (seyri) üzerine; ideolojik, sosyal ve ekonomik bir değerlendirme, Erişim Adresi: <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=23>, Erişim Tarihi: 21.07.2014.
- Bal, İ. & Özcan, M. (2003). Türkiye’de organize suçlarla mücadelede yöntem arayışları, Geleri, A. & Çevik, H.H.(Ed.), *Organize suçlarla mücadele ve polis*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Beşe, E. (2001). Organize suçların kriminolojik temelleri, *Polis Bilimler Dergisi*, 3(1-2), 23-38.
- Cengiz, M. (2005). *Türkiye’de mafya tipi organize suçlar*. Ankara: KOM Yayınları.
- Cengiz, M. (2014). *Küreselleşmenin karanlık noktası: organize suçlar*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Cressey, Donald R. (1969). *Theft of the nation: The structure and operations of organized crime in America*, Harper & Row.
- Demir, O. Ömer. (2023). Organize suçlar. *Kriminoloji*. M.Alper Sözer-E.Balcıoğlu (Ed.), *Kriminoloji* (s.233-246) içinde. Ankara: Nobel.
- Ersoy, Ö. (2006). Sosyolojik açıdan organize suçu anlamaya yönelik çabalar, *Avrasya Dosyası*, 2(3).
- Euronews, (2024). Son dakika haberleri. Erişim Adresi: <https://www.euronews.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.06.2024,
- Fırat, M. (2015). Değişim sürecinde Türkiye’de organize suçluluk üzerine sosyolojik bir araştırma, *İnsan ve Toplumbilimleri Araştırma Dergisi*, 4(4).946-964.
- Finckenauer, J. O. (2005). Problems of definition: what is organized crime? *Trends in Organized Crime*, 8(3), 63-83.
- Geleri, A. & Beşe, E. (2010). Türkiye’de organize suç örgütlerinde güven unsurunun yeri. S.Özeren-M.Alper Sözer-O. Ömer Demir (Ed.), *Yerelden küresele sınır aşan suçlar* (57-74) içinde. Polis Akademisi Yayınları.
- Gökpinar, M. (2005). Sosyal ve kriminal boyutuyla organize suç, *TBB Dergisi*, 60, 214-234.
- Hürriyet, (2024). Son dakika haberleri. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.06.2024
- İçli, T. Günşen. (2004). *Kriminoloji*. Ankara: Martı.
- James O. Finckenauer. (2005). Problems of Definition: What is organized crime?, *Trends in Organized Crime*, 8(3), s.81
- Kızılçelik, S. & Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, İzmir: Saray Yayınevi
- Kleemans, E. R. (2014). Theoretical perspectives on organized crime. L. Paoli (ed.). *Oxford Handbook on Organized Crime*. Oxford University Press.

- Özerkmen, N. & Kahya, Y. (2008). Organize suç örgütlerinin oluşumunda hemşehrilik ilişkilerinin rolü, *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 15-42.
- Ritzer, G. (2021). *Sosyoloji*. Çev.: Taylan Banguoğlu, İstanbul: Ayrıntı.
- Secopedia, (2025). Temel kavramlar: Organize suçlar. Erişim Adresi: <https://www.secopedia.org/kavramlar/temel-kavramlar/organize-suclar/>, Erişim Tarihi: 27.04.2025
- Southwell, D. (2009). *Organize suç tarihi*, Çev.: Beril Köseoğlu, İstanbul: Kırmızı Kedi
- Şenol, D. (2007). Türkiye’de suçlar ve halkın teveccühü, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 208-223.
- Tewksbury, R. (2014). Organized Crime Theories. İçinde J. M. Miller (Ed.), *The Encyclopedia of Theoretical Criminology*, 1-4, Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- Ünal, M. & Ersoy, Ö. (2014). Organize suçlarla mücadele stratejileri, Harmancı, F. M; Gözübenli, M. ve Zengin, C. (Ed.), *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler* içinde (141-156). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ünlü, U. (2019). Kara para aklamada yeni yöntemler ve kara paranın ekonomi üzerindeki etkileri, *Sayıştay Dergisi*, 113, 155-179.
- Varese, F. (2001). *The Russian Mafia*, Oxford University Press.
- Yavuz, M. Fatih. (2001). Organize suç olgularının irdelenmesi Antalya ve civarı, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. T.C. İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Yıldız, F. (2020). Rasyonel Seçim Teorisi ile Organize Suçları Anlamak, *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), 147-171.

BÖLÜM 3

SOSYAL ÇÜRÜME- İLKESELLİKTEN İLKESİZLİĞE DOĞRU BİR TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM HİKAYESİ

Özgür SARI¹

GİRİŞ

Akademisyen Dr. Zeliha Bürtek'in sokak kedilerini beslemeye giderken yolda yakalandığı bir sokak röportajında verdiği demeç, sosyal medya kanallarında ve Youtubé'da çokça izlenilmişti. İktisadi krizlerin tarih boyunca süregeldiğini, kapitalist sistemin kendini bu şekilde yenilediğini, iktisadi düzenin kendisini yeniden üreterek krizler yoluyla yenileyip var ettiğini bir güzel özetledikten sonra asıl krizin sosyal çürüme olduğunu, kültürel değerlerin aşındığını, toplumsal değerlerin erozyona uğradığını anlatır (https://www.youtube.com/shorts/VoYqgW52_rE).

Sosyal çürüme kavramı bir anda tartışmanın odağında oluverdi. Zeliha Bürtek, aynı sokak röportajında kendisine sosyal çürümeden neyi anlamamız gerektiği sorusuna da etik ve değerler boyutundan güzel bir cevap verir. Etik değerlerin aşınması ve yaşam felsefesinin içinin boşalması üzerinden bir tanım getirir.

İngilizce'de "social decay" olarak sosyolojide kavramsallaştırılan bu durum aslında bir süreci işaret eder. Sosyal çürüme, toplumsal yaşamı düzenleyen, toplumsal hayatı inşa eden, toplumsal ilişkiler ağını medeniyet seviyesinde tutan bir dizi değerler, etik kurallar ve kültürel normaler ağıının zamanla aşınmasını, yozlaşmasını ve bu değerler ağıının bireyler nezdinde anlamsız ya da önemsiz hale gelmesini anlatır. Fakat bu değişime ne yol açar, asıl tartışma burada dönmektedir. Bu değişimler, geniş çaplı doğal afet (deprem, sel felaketi, kuraklık, salgın hastalık vb.), insan kaynaklı toplumsal yıkımlar (soykırım, işgal savaşı, kitlesel

¹ Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, osari@sinop.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-8042-7252

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Sururi, (2009). “İdeal Hukuk Kavramı Üzerine”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi EÜHFD*, c (13), s (3-4), 1-21.
- ARISTOTELES, (2006). **Retorik**, (çev. Mehmet H. Doğan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- EĞRİBEL, Ertan, (2015). “Küresel Barbarlık Ahlakı ve Modern Kökenleri: Toplumsal Çözülme, Çürüme ve Açmazın Müzminleşmesi”, *Sosyologca* (9), 274-290.
- KUÇURADI, İoanna, (1998). “Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı, 21-27.
- LEVINAS, Emmanuel, (2011). **Totality and Infinity**, (çev. Alphonso Lingis). Pittsburgh-Pennsylvania: Duquesne University Press.
- TÜRKKAHRAMAN, Mimar, (2009). “Sosyal Değişme, Bütünleşme ve Çözülme Bağlamında Toplumda Farklı Kültür ve Anlayışların Yeri ve Önemi”, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-16.
- YAZICI, Mehmet, (2016). “Göçerlerde Toplumsal Yapı ve Çöküş Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 191-208.
- YILDIZ, Nedim, (2010). “Etik ile Ahlak Ayırımı”, *Felsefe Arkivi*, 35, 23-36.
- https://www.youtube.com/shorts/VoYqgW52_rE , erişim tarihi: 09.06.2025, DR. Zeliha Bürtek ile sokak röportajı.
- <https://www.imdb.com/title/tt0231918/> erişim tarihi: 09.06.2025, Social Decay Filmi.
- <https://www.nefes.com.tr/dekanlik-bile-yapmisti-yok-onayladi-artik-resmen-profesor-degil-41110> , erişim tarihi: 09.06.2025, bir akademisyenin profesörlüğünün iptali haberi.
- <https://www.sabah.com.tr/video/magazin/dilan-polatin-bahar-candan-ile-paylastigi-helva-kavurma-videosu-tepki-topladi-video> erişim tarihi, 09.06.2025, Bahar Candan ile ilgili haber kaynağı.

BÖLÜM 4

YÜKSELENE TAHAMMÜL YOK: MOBBİNG İLE YENGEÇ SEPETİ ARASINDA KAPANAN KAPILAR

Gönül KILIÇ¹
Veda BİLİCAN GÖKKAYA²
Meral ÖZTÜRK³

GİRİŞ

Günümüzde çalışanlar arasında giderek artan psikososyal sorunlar, bireysel ve kurumsal başarıyı olumsuz yönde etkilemekte, çalışma barışını tehdit eden davranış biçimlerini gündeme taşımaktadır.

Bu bağlamda, son yıllarda hem akademik literatürde hem de uygulama alanlarında dikkat çeken iki önemli olgu olan *yengeç sepeti sendromu ve mobbing*, örgüt içi ilişkilerde karşılaşılan temel problemler arasında yer almaktadır. Kısırkançlık, rekabet ve sosyal dışlama gibi duygusal güdülerden beslenen yengeç sepeti sendromu, bireylerin başkalarının gelişimini engellemeye yönelik içsel eğilimleriyle ortaya çıkarken (Aaron ve Smith, 1992; Miller, 2019); mobbing kavramı ise belirli bir kişiye yönelik olarak kasıtlı ve sistematik psikolojik şiddet uygulamalarını kapsamaktadır (Fettahlioğlu, 2008; Leymann, 1996). Her iki olgu da örgüt kültürü, grup dinamikleri ve liderlik tarzı gibi çok boyutlu faktörlerle beslenmekte ve çalışanlar üzerinde ciddi duygusal ve mesleki tahribatlar yaratmaktadır.

Bu çalışmada, yengeç sepeti sendromu ve mobbing arasındaki benzerlikler ve ayrılan yönler ele alınmakta; yengeç zihniyetinin mobbing davranışlarına nasıl zemin hazırladığı değerlendirilmektedir.

¹ Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, gonulkilic@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0009-0009-6190-0719

² Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, bilican76@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5083-6445

³ Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mrozturk@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7570-5361

KAYNAKLAR

- Aaron, P., & Smith, E. (1992). *The heritage lectures: Black accountability and achievement*. The Heritage Foundation.
- Abrugar, V. Q. (2014). 10 signs that a person has a crab mentality. Erişim Adresi: <https://faq.ph/10-signs-that-a-person-has-a-crab-mentality/>, Erişim tarihi: 10 Mart 2025.
- Ağralı Ermiş, S. ve Akyol, G. (2023). Akademisyenlerin fiçidaki yengeç sendromu düzeyleri ile örgütsel adaletleri arasındaki ilişki. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 476–496. <https://doi.org/10.38021/asbid.1253699>.
- Ahmady, G. A., Mehrpour, M., & Nikooravesh, A. (2016). Organizational structure. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 230, 455–462.
- Alkış Dedeoğlu, A. (2021). *Çalışma hayatında yengeç sepeti sendromuna yönelik ölçek geliştirme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Al-Shammari, M. M. (1992). Organizational climate. *Leadership & Organization Development Journal*, 13(6), 30–32. <https://doi.org/10.1108/01437739210021884>.
- Altan, A. ve Filizöz, B. (2023). Yengeç sepeti sendromu (YSS). *Örgütsel davranış kavramlar ve araştırmalar-II* (içinde), 67–100, Yayın Yeri: Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Altıntaş, E. (2015). *Kuramdan uygulamaya özgüven*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Altıntaş, M. ve Topçu, T. (2024). Kamu çalışanlarının yengeç sepeti sendromu hakkındaki görüşleri: Nitel bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(52), 448–478. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1396898>.
- Arpacıoğlu, G. (2003). İşyerindeki stresin gizli kaynağı: Zorbalık ve duygusal taciz. *Human Resources*, 10(11), 46–48.
- Aydın, G. Z. ve Oğuzhan, G. (2019). The “crabs in a bucket” mentality in healthcare personnel: A phenomenological study. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 12(2), 618–630. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.628375>.
- Baumeister, R. F., Zhang, L., & Vohs, K. D. (2004). Gossip as cultural learning. *Review of General Psychology*, 8(2), 111–121. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.2.111>.
- Baykal, E. (2020). COVID-19 bağlamında psikolojik dayanıklılık, kaygı ve yaşam doyum ilişkisi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(2), 68–80.
- Bilge, N. (2014). *Mobbingin mağdur, aile, örgüt ve toplum üzerindeki etkileri: Dava açan mobbing mağdurları üzerinden bir inceleme* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Billote, W. J. S., De Sagon, G. A., Escoto, M. F., Pableo, A., Ponce, R., Ponce, T. E., ... & Ponce, J. M. (2021). Talangkang pag-iisip: An exposé of its positivity in the lens of students in a selected university in Baguio City. *JPAIR Multidisciplinary Research*, 43(1), 36–56. <https://doi.org/10.7719/jpair.v43i1.715>.
- Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bullock, H. C. M. (2013). Concerning constructions of self and other: Auto-racism and imagining Amerika in the Christian Philippines. *Anthropological Forum*, 23(1), 23–42. <https://doi.org/10.1080/00664677.2013.804400>.
- Bullock, H. C. M. (2017). Ambivalent moralities of cooperation and corruption: Local explanations for (under) development on a Philippine island. *The Australian Journal of Anthropology*, 28, 56–71. <https://doi.org/10.1111/taja.12173>.
- Caples, C. (2016). Does the “Crabs in a bucket syndrome” still exist? Erişim Adresi: <https://medium.com/@CEOCaples/does-the-crabs-in-a-bucket-syndrome-still-exist-written-by-derrick-ceo-caples-4b823b2297ff>, Erişim Tarihi: 1 Mart 2025.
- Cemaloğlu, N. ve Daşçı, E. (2017). Mobbing. In S. Özdemir & N. Cemaloğlu (Eds.), *Örgütsel dav-*

- ranış ve yönetimi (içinde), 279–305), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Connor, J. B., & Miller, A. M. (2014). Occupational stress and adaptation of immigrant nurses from the Philippines. *Journal of Research in Nursing*, 19(6), 504–515.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve davranışı* (8. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çavuş, B. (2021). *Resmi ve özel liselerde “yengeç sepeti” olgusu* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavuş, B. ve Sarpkaya, R. (2021). Measuring “crabs in a bucket” phenomenon at schools: A scale development study. *Psycho-Educational Research Reviews*, 10(2), 314–327. https://doi.org/10.52963/PERR_Biruni_V10.N2.22.
- Çelik, C. ve Koşar, A. (2015). Örgüt kültürü ve işyerinde dışlanma arasındaki ilişki. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 47–62.
- Çetin, C. ve Bağcı-Kurt, N. (2014). Mobbing ve çalışan sağlığı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(2), 111–126.
- Çinkır, Ş., Yıldız, S. ve Kurum, G. (2016). Öğretim elemanları arasında kıskançlık ve kişilik özellikleri ile ilişkisi. In *III. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı* (31 Mayıs–3 Haziran). Muğla, Türkiye.
- Çimen, H. ve Saç, F. (2017). Örgüt başarısızlığının nedenlerinden biri: Mobbing. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 33, 183–191. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.297857>.
- Dağ, İ. (1999). Psikolojinin ışığında kaygı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 6, 181–189.
- Davenport, N., Schwartz, R. D., & Elliott, G. P. (2003). *Mobbing: İşyerinde duygusal taciz*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Diñçer, Ö. (1992). *Stratejik yönetim ve işletme politikası* (415 s.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Duke, D. L. (1994). Drift, detachment, and the need for teacher leadership. In D. R. Walling (Ed.), *Teachers as leaders: Perspectives on the professional development of teachers* (in), 255–273, Bloomington, IN: Phi Delta Kappa Educational Foundation.
- Duran, E. (2022). *Örgütsel güven, mobbing ve işe yabancılaşmaya ilişkin sınıf öğretmeni görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı.
- Ece, S. (2022). Örgütlerde yengeç sendromu. *III. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Bildiriler Kitabı* (içinde) 465–470, Bursa, Türkiye.
- Edralin, D. M. (2009). Perceived organizational effectiveness of labor unions in the banking, hotel, and manufacturing industries. *DLSU Business & Economics Review*, 19(1), 29–49.
- Efe Sayan, N. ve Altuntaş, S. (2024). Perception of crab basket syndrome as a career obstacle in academicians nurses. *Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 575–584. <https://doi.org/10.46413/boneyusbad.1484921>.
- Einarsen, S. ve Skogstad, A. (1996). Bullying at work: Epidemiological findings in public and private organizations. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 185–201. <https://doi.org/10.1080/13594329608414854>.
- Ekinci, F. (2022). *Mobbingin örgüt iklimi üzerindeki etkisi: Belediye çalışanlarına yönelik bir uygulama* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Elmacı, O. ve Akıncı, A. (2012). Sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlamada maliyet üstünlüğü stratejisi olarak inovasyon ve sofracı üretim işletmesinde bir araştırma örneği. *MÖDAV Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 4, 65–98. Erişim Adresi: https://openurl.ebsco.com/EPDB:-gcd:7:25185607/detailv2?sid=ebsco:plink:scholar&id=ebsco:gcd:84703026&crl=c&link_origin=scholar.google.com.
- Elmas, S. (2012). *İşyerinde mobbing ve çalışanların işten ayrılma niyeti üzerine etkilerine ilişkin bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız: Gelişim ve öğrenme*. Samsun: Eser Matbaası.
- Ertek, S. Ş. (2009). *Yıldırma ve yıldırma mağduru öğretmenler üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi]. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eser, O. (2009). Mobbing kavramının Türkçe serüveni. *Türk Edebiyatı: Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, (430), 71–73.
- Fettahlioğlu, O. (2008). *Örgütlerde psikolojik şiddet (mobbing): Üniversitelerde bir uygulama* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fettahlioğlu, Ö. O. ve Alkış Dedeoğlu, A. (2021). Crab in barrel syndrome and scale development study. *Journal of International Social Research*, 14(77), 1224–1235.
- Fiset, J., Al Hajj, R., & Vongas, J. G. (2017). Workplace ostracism seen through the lens of power. *Frontiers in Psychology*, 8, 1528. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01528>.
- Fox, S., Spector, P. E., & Miles, D. (2001). Counterproductive work behavior (CWB) in response to job stressors and organizational justice: Some mediator and moderator tests for autonomy and emotions. *Journal of Vocational Behavior*, 59(3), 291–309. <https://doi.org/10.1006/j.jvb.2001.1803>.
- Ghiselli, E. E., & Siegel, J. P. (1972). Leadership and managerial success in tall and flat organization structures. *Personnel Psychology*, 25(4), 617–624. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1972.tb02304.x>.
- Gilbert, D. T., Giesler, R. B., & Morris, K. A. (1995). When comparisons arise. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(2), 227–236.
- Gilbert, G. E., & Prion, S. (2016). Making sense of methods and measurement: Lawshe's content validity index. *Clinical Simulation in Nursing*, 12(12), 530–531. <https://doi.org/10.1016/j.ecns.2016.08.002>.
- Goethals, G. R., & Darley, J. M. (1987). Social comparison theory: Self-evaluation and group life. In B. Mullen & G. R. Goethals (Eds.), *Theories of group behavior* (in), 21–47, New York: Springer.
- Güçlü, N. (2003). Örgüt kültürü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 147–159.
- Güneş, A. M. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetim becerileri, teknoloji kullanımları ve öz yeterlilik inançları arasındaki ilişki* (Tez No: 450126) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Hall, R. H. (2002). *Organizations: Structures, processes and outcomes* (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe ansiklopedisi* (Cilt 1). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hilal, Ö., Elif, D. E., Nazenin, İ., Aynur, M. ve diğerleri. (2015). Mobbing (psikolojik yıldırma), örgüt üzerindeki etkileri ve çözüm önerileri. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 2(1), 27–33.
- Hitlan, R. T., & Noel, J. (2009). The influence of workplace exclusion and personality on counterproductive work behaviours: An interactionist perspective. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 18(4), 477–502. <https://doi.org/10.1080/13594320802593607>
- Hood, B. (2019). *Benlik yanılsaması: Sosyal beyin, kimliği nasıl oluşturur?* Çev.: E. Ö. Eyüphan, İstanbul: Ayrıntı Yayıncılık.
- Kaya, N. (2016). *Mobbingin örgütte adalet algısı ve örgütsel bağlılık ilişkisi ile çalışanların iş performansına ve işten ayrılma niyetine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı.
- Korkmaz, M. (1996). *Yetişkin örneklem için bir benlik saygısı ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kotaman, H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111–133. <https://dergipark.org.tr/en/pub/uefad/issue/16687/173408>.
- Köknel, Ö. (1998). *Dolu dolu yaşamak*. İstanbul: Altın Kitaplar.

- Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 165–184.
- McPhail, M. L. (2010). Dark Menexenus: Black opportunism in an age of racial anxiety. *Southern Communication Journal*, 75(2), 160–170. <https://doi.org/10.1080/10417941003613255>.
- Miller, C. D. (2016). *Interpersonal competitive dynamics in the workplace: The dark side of demographic similarity* (Doctoral dissertation). The University of Texas at Dallas.
- Miller, C. D. (2019). Exploring the crabs in the barrel syndrome in organizations. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 26(3), 352–371.
- Mullins, L. (2010). *Management and organizational behavior* (9th ed.). Pearson.
- Niedl, K. (1996). Mobbing and well-being: Economic and personnel development implications. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 239–249.
- Olweus, D. (1995). *Bullying at school*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Özdemir, Y. ve Üzümlü, B. (2019). Yengeç sendromu. In E. Kaygın & G. Kosa (Eds.), *Olumsuz boyutlarıyla örgütsel davranış* (ss. 125–138). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan örgütsel adaletin bireylerarası saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerinin belirlenmesine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (21), 77–96.
- Özdevecioğlu, M. ve Yalçın, Y. (2010). Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 63–76.
- Özer, K. (2008). *Kaygı: Sinanma duygusuyla baş edebilme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Pegues, D. A. (2018). *Professional and petty: An investigation into the social and individual conditions that promote instigated acts of workplace incivility between Black professionals* [Doctoral dissertation, Columbia University].
- Pelit, N. ve Pelit, E. (2014). *Örgütlerde kanser yapıcı iki başat faktör: Mobbing ve örgütsel sinizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Polat, S. ve Celep, C. (2008). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 14(2), 307–331.
- Poussard, J. ve Çamuroğlu, İ. (2009). *Psikolojik taciz: İşyerindeki kâbus*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Salihoğlu, G. H. (2014). Örgütsel yabancılaşma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1–11.
- Salin, D. (2001). Prevalence and forms of bullying among business professionals: A comparison of two different strategies for measuring bullying. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10, 425–441. <https://doi.org/10.1080/13594320143000771>
- Shallcross, L., Sheehan, M., & Ramsay, S. (2008). Workplace mobbing: Experiences in the public sector. *International Journal of Organisational Behaviour*, 13(2), 56–70.
- Solmaz, B. (2006). Söylenti ve dedikodu yönetimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 565–575.
- Solmuş, T. (2005). İş yaşamında travmalar: Cinsel taciz ve duygusal zorbalık/taciz (mobbing). *İş-güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(2), 1–14.
- Soner, O. (2000). Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 249–260.
- Soubhari, T., & Kumar, Y. (2014). The crab-bucket effect and its impact on job stress – An exploratory study with reference to autonomous colleges. *International Journal on Recent and Innovation Trends in Computing and Communication*. <https://doi.org/10.17762/ijritcc.v2i10.3342>.
- Spector, P. E., Fox, S., Penney, L. M., Bruursema, K., Goh, A., & Kessler, S. (2006). The dimensionality of counterproductivity: Are all counterproductive behaviors created equal? *Journal of Vocational Behavior*, 68(3), 446–460. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2005.10.005>.

- Sürgevil, O., Fettahloğlu, Ö. O., Gücenmez, S. ve Budak, G. (2007). Belediye çalışanlarının duygusal saldırıya uğrama ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(17), 36–58.
- Türk Dil Kurumu (TDK). Aranan kavram/ Mobbing, Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 6 Mart 2025.
- Tetik, S. (2010). Mobbing kavramı: Birey ve örgütler açısından önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2010(1), 81–89.
- Tınaz, P. (2006a). İşyerinde psikolojik taciz (mobbing). *Çalışma ve Toplum*, 4(11), 13–28.
- Tınaz, P. (2006b). *İşyerinde psikolojik taciz (psikolojik şiddet)* (1. baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Tınaz, P. (2011). *İşyerinde psikolojik taciz (mobbing)* (3. baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tınaz, P. (2012). *Mobbing: Bugün sana yarın bana*. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.
- Tokat, M. B., Cindiloğlu, M. ve Kara, H. (2011). *Değerlerin psikolojik kuşatması: Mobbing*. Kütahya: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Topaloğlu, M. ve Koç, H. (2017). *Yönetim ve organizasyon* (Güncellenmiş 3. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Torun, A. (2004). İş yerinde zorbalık. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 6(22), 183–189.
- Tutar, H. (2004). *İşyerinde psikolojik şiddet* (3. baskı). Ankara: Platin Yayınları.
- Uçan Özcan, S. (2023). *Kamu çalışanlarında algılanan yengeç sepeti sendromu ve örgütsel sinizm ilişkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üçok, D. I. (2019). Çalışanlardaki statü endişesi ve işbirliğine dayalı amaç yapılarının işyeri kıskançlığı üzerindeki etkilerine ilişkin kuramsal bir çalışma. *International Journal of Management and Administration*, 3(5), 1–12.
- Üzüm, B. ve Özdemir, Y. (2020). Yengeç sendromu “Ben yapamazsam sen de yapamazsın”: Ölçek geliştirme çalışması. *Örgütsel Davranış Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 241–252.
- Üzüm, B. ve Özkan, O. S. (2024). An empirical research on the antecedents of psychological ownership: Wise leadership and the crab syndrome. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 127–139.
- Üzüm, B., Özkan, O. S. ve Köse, S. (2022). Yaşam doyumu yengeç sendromunun frenine basabilir mi? 8. *Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı* (içinde), 13–24, Muğla, Türkiye.
- Vandekerckhove, W., & Commers, M. R. (2003). Downward workplace mobbing: A sign of the times? *Journal of Business Ethics*, 45(1–2), 41–50. <https://doi.org/10.1023/A:1024176016320>
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58, 425–452. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085641>.
- Yıldırım, F ve Ekinci, O. (2019). *Mobbing: Nedenleri, aktörleri & etkileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yıldız, S. M. (2015). *Lider-üye etkileşimi, işyerinde mobbing ve mesleki tükenmişlik ilişkisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, T. (2023). Yengeç sepeti sendromunun özellikleri, sebepleri ve eğitim kurumlarında görülen etkileri. F. Kayalar (Ed.), *Eğitim bilimlerinde öncü ve çağdaş çalışmalar* (içinde), 255–272), İzmir: Duvar Yayınları.
- Zhou, J., Yang, Y., Qiu, X., Yang, X., Pan, H., Ban, B., Qiao, Z., Wang, L., & Wang, W. (2018). Serial multiple mediation of organizational commitment and job burnout in the relationship between psychological capital and anxiety in Chinese female nurses: A cross-sectional questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, 83, 75–82. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2018.03.016>.
- Zurriaga, R., González-Navarro, P., Buunk, A. P., & Dijkstra, P. (2018). Jealousy at work: The role of rivals' characteristics. *Scandinavian Journal of Psychology*, 59(4), 443–450.

BÖLÜM 5

DİN VE TOPLUMSAL YAŞAM PERSPEKTİFİNDEN KADIN VE TÜRKİYE YANSIMALARI

Handan KARAKAYA¹

GİRİŞ

Dinler toplumsal normlarla iç içe geçerek toplumsallaşma sürecinde etkili olan yapılardır. Bu durum, toplumsal yapı ile din arasında uyumlu bir sürecin biçimlenmesi üzerinde etkilidir. Bu bağlamda kadın ve erkek olma durumuna karşı tutum ve yaklaşımlar söz konusu toplumsallaşma süreçlerinden etkilenmekte ve kadınların dinle ilişkisi erkeklere oranla daha güçlü bir perspektif ortaya koymaktadır. Kadın ve erkeklere toplumsal olarak tanımlanan cinsiyet rol ve sorumlulukları bu zemin üzerinden pekiştirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında kültürel kodlara göre biçimlenen dini söylemler, büyük oranda geleneksel kadınlık ve erkeklik rollerini pekiştirmekle birlikte meşrulaştıran araçlara dönüşmektedirler. Bu çalışma dini yapılar ve kültürel öğelerin birbirini besleyen tutumlarının kadının toplumsal konumunun belirlenmesinde etkili olma durumunu semavi dinler ve Türkiye özelinde de İslam bağlamında tartışmaktadır. Dinler ve kadın arasındaki çekişmeli ilişkinin biçimlenmesinde dinlerin içerisinde yer aldığı sosyal ve kültürel yapılar etkili olduğu gibi dinleri temsil eden ruhani kitleler de bu açıdan önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda geçmişten günümüze kadar kadın ve erkeklerin toplumsal konumlarına yüklenen anlamların, dini, yerel normlar, kültürler, gelenekler ve töre yapılarından önemli oranda etkilendiğini ifade etmektedir. Dinlerin ana metinlerine ve gerçek mesajlarına olan sadakatin zayıflaması, kültürel normların dinini söylemlerle bütünleşme süreçleri, kadının toplumsal konumunun biçimlenmesi üzerinde önemli oranda etkili olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında cinsiyet eşitliği, kadın ve din kavramları arasında çatışmalı ve çekişmeli bir ilişkinin olduğunu ifade edebiliriz.

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, hkarakaya@firat.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2749-4277

KAYNAKLAR

- Alamgir, A. (2014). Islam and women's rights: Discourses in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 114, 872-876.
- Arat, N. (1980). *Kadın Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Yayın no: 2776
- Atay, T. (2004). "Erkeklik" En Çok Erkeği Ezer, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101:11-30.
- Ağçoban, S. (2016). Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar, *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 2(1):14-24.
- Alexander, A. C., & Welzel, C. (2011). Islam and patriarchy: how robust is Muslim support for patriarchal values?. *International Review of Sociology*, 21(2), 249-276.
- Baseri, A. (2014). Semavi Dinlerde (İslam, Hristiyanlık, Yahudilik) Kadına Şiddet ve Saygının Karşılaştırılması Hakkında Araştırma, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I): 123-127.
- Fatmagül Berktaş, F. (2004). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, Ankara.
- Bird, P. (1974). Images of Women in the Old Testament, Religion And Sexism: Images Of Woman In The Jewish And Christian Traditions, Edited by Rosemary Radford Ruether, Simon and Schuster Rockefeller Center, 630 Fifth Avenue New York, New York 10020.
- Durakbaşı, A. (2008). Kadınların tarihinden dersler: Feminist bir sosyoloji için notlar. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 15-26.
- Güvendi, E.N. (2023). Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Türk Kültüründe Kadın: Kuramsal Bir Tartışma. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 27(3).
- Göle, N. (2000). *İslam'ın yeni kamusal yüzleri: İslam ve kamusal alan üzerine bir atölye çalışması*. Ankara Metis yayınları.
- Parvey, F. C. (1974). The Theology and Leadership of Women in the New Testament, Religion And Sexism: Images Of Woman In The Jewish And Christian Traditions, Edited by Rosemary Radford Ruether, y Simon and Schuster Rockefeller Center, 630 Fifth Avenue New York, New York 10020.
- Hines, S. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Akışkan mıdır? Çev: Özge Çağlar Aksoy, İstanbul: hep kitap*,
- Duby, G Perrot, M. (1992). *Kadınların Tarihi I: Antik Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere*, Dizi Editörleri: Georges Duby, Michelle Perrot Cilt Editörü: Pauline Schmitt Pantel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Davis, N. (2014). *Women, identity and religious education: A path to autonomy, or dependence?* In: Chapman, J., Macnamara, S., Reis, M. & Waghid, Y. (eds.) *Handbook in faith-based schools* Dordrecht: Springer, Forthcoming.
- Coşkun, A. (2011). *Sosyal Değişme Kadın ve Din*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Çetin, R. (2016). Kültürün Öznesi ve Nesnesi Olarak Kadın: Kadın İlmihalleri Örneği, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Kadın Özel Sayısı:9-35.
- Gürhan, A. G. N. (2010). Toplumsal cinsiyet ve din. *Şarkiyat*, (4):58-80.
- Özsöz, C. (2008). Kültürel feminist teori ve feminist teorilere giriş. *Sosyoloji Notları*, 6, 51-55.
- Moghadam, V. M. (2003). *Modernizing women: Gender and social change in the Middle East*. Lynne Rienner Publishers.
- User, İ. (2016). *Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni, Kadın ve Bedeni*, Ed: Yasemin İnceoğlu ve Altan Kar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kahane, C. (1992). Freud's Sublimation: Disgust, Desire and the Female Body, *American Imago, The Body* (49)4:411-425. The Johns Hopkins University Press.
- Kirmanı, N. (2013). *Questioning the Muslim Woman Identity and Insecurity in an Urban Indian Locality*, Routledge 912 Tolstoy house, 15-17 Tolstoy Marg, Connaught Place New Delhi 110 001
- Toker, H. (2009). Dinler Ataerkil Yapılar Mıdır? Bir Çifte İmamlık Konusu Olarak Din ve Kadın, *Eskiye Dergisi*, 12:15-21.

- Sabbah, F. A. (1992). *İslam'ın Bilinç Altında Kadın*, Çev:Ayşegül Erol, İstanbul:Ayrıntı Yayınları,
- Saadavi, N. (1991). *Havva'nın Örtülü Yüzü*, çev:Sibel Özbudun, Anahtar Kitaplar
- Stuart, A. Freedom of Religion and Gender Equality: Inclusive or Exclusive?'(2010). *Human Rights Law Review*, 10, 429.
- Stopler, G. (2008). A Rank Usurpation Of Power 1–The Role Of Patriarchal Religion And Culture In The Subordination Of Women, *Uke Journal Of Gender Law & Policy* Volume 15:365-397.
- Sirman, N. (1989). Turkish feminism: A short history. *New Perspectives on Turkey*, 3(1), 1-34.
- Woodhead, L. (2005). *Women and religion. Religions in the Modern World*. Traditions and Transformation. London, 388-411.
- İlkkarcan, P. (2011). *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik*. P. İlkkarcan (Der). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik, 11-32.
- Wiesner-Hanks, E. M. (2020). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet*, Çev:Meral Çıyan Şenerdi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- Moi, T. (1999). *What Is A Woman*, Oxford University Press. Great Clarendon Street, Oxford OX2 6dp.
- Doyle, P. M. (1974). *Women and Religion: Psychological and Cultural Implications, Religion And Sexism: Images Of Woman In The Jewish And Christian Traditions*, Edited by Rosemary Radford Ruether, y Simon and Schuster Rockefeller Center, 630 Fifth Avenue New York, New York 10020.
- Cıbroğlu, Y. (2004). *Kadın Saçı: Büyü ve Türban*, İstanbul:Payel Yayınları
- Challaye, F. (1998). *Dinler Tarihi*, Çev:Samih Tiryakioğlu, Ankara:Varlık Yayınları,
- Crawford, P. (1993). *Women And Religion In England 1500-1720*, Simultaneously published in the USA and Canada by Routledge 270 Madison Ave, New York NY 10016.
- Jadon, A. Shrivastava, S. (2018). Women Education in India: An Analysis, *Research on Humanities and Social Sciences*, (8)13:53-56.
- Stopler, G. (2008). A Rank Usurpation Of Power”1 The Role Of Patriarchal Religion And Culture In The Subordination Of Women, *Duke Journal Of Gender Law & Policy*, 15:365-397.
- Hiltebeitel, A. (2011). *When the Goddess was a Woman*, Edited by Vishwa Adluri and Joydeep Bagchee, y Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands. Numen Book Series: Studies in the History of Religions, volume:2, Koninklijke Brill NV incorporates the imprints Brill, Global Oriental, Hotei Publishing, IDC Publishers, Martinus Nijhoff Publishers and VSP.
- Öztürk, S. (2017). *İslam'ın Kadına Eşitlik Arayışı*, İstanbul:İkinci Adam Yayınları
- Van Os, N. A. (2005). Ottoman Muslim and Turkish women in an international context. *European Review*, 13(3), 459-479.
- Yapıcı, A. (2020). *Toplumsal cinsiyet: din ve kadın*, İstanbul:Çamlıca Yayınları
- Yeter, E. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının özneliği ve din. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 15(2), 189-210.
- Kutsal Kitap (2023). Din ve Kadın, Erişim Adresi: <https://kutsalkitap.info.tr>, Erişim Tarihi:01.11.2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024) Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Erişim> Tarihi: 29.02.2024.
- E-İncil Bilgisi (2025). Kronittler, Erişim Adresi: https://ebible.org/pdf/turytc/turytc_1CO.pdf, Erişim Tarihi: 28.05.2025.

BÖLÜM 6

DEĞİŞEN TOPLUMSAL İLİŞKİLER BAĞLAMINDA İNSAN VE EVCİL HAYVAN ETKİLEŞİMİNİN SOSYOLOJİK BOYUTLARI

Ercan ŞAHBUDAK ¹

GİRİŞ

Hayvanlar, ilk zamanlardan beri insanların hayatlarında önemli bir yeri olan canlılardır. Türü fark etmeksizin birçok hayvan, çeşitli konularda insan yaşamına dahil oldu ve olmaya devam etmektedir. Geçmişte özellikle avlanmak, beslenmek, ısınmak ve güvenliği sağlamak gibi görevler için hayvanlarla ilişki kurulurken son yıllarda bu ilişkinin amacı genişlemiş ve bazı türlerin insan hayatına etkileri farklılaşmıştır.

Evcil hayvan beslemek, sadece bireysel bir tercih olmanın ötesinde, toplumsal dinamikleri ve kültürel normları da şekillendiren önemli bir olgudur. İnsanlar, tarih boyunca hayvanlarla çeşitli şekillerde etkileşimde bulunmuş ve bu etkileşimler, toplumların sosyal yapısını ve kültürel değerlerini derinden etkilemiştir. Günümüzde evcil hayvan sahipliği, bireylerin yaşam kalitesini artırmanın yanı sıra, toplumsal bağları güçlendiren ve sosyal sermayeyi zenginleştiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte yaşanan hızlı değişimler, toplumsal ilişkilerde yeni dinamikler yaratmış ve bireylerin sosyal bağlarını zayıflatmıştır. Özellikle de günümüzde yalnızlaşma ve yabancılaşmaya paralel olarak gelişen bir sürü toplumsal ve psikolojik sorunlarla baş etme de evcil hayvanlarla kurulan ilişkiler, bireylerin duygusal ve psikolojik sağlığını olumlu yönde etkileyerek, toplumsal refahın artmasına katkıda bulunmaktadır.

Günümüzde, hayvanlarla olan ilişkimiz, sadece evcil hayvan sahipliği ile sınırlı kalmayıp, terapi, eğitim, bilimsel araştırmalar ve çevre koruma gibi birçok

¹ Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, esahbudak@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-1059-591X

KAYNAKLAR

- Akkaya, K. (2016). Bireylerin evcil hayvan besleme durumları ile ilişkili faktörlerin araştırılması, Uzmanlık Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Aile Hekimliği Ana Bilim Dalı.
- Albert A. & Bulcroft K. (1988). "Pets, Families, and the Life Course". *Journal of Marriage and Family*, 543-552.
- Andaç Alp, (2022). Türkiye Evcil Hayvan Gıda Sektöründe "Evcil Hayvan Pastanesi" Tercihinde Tüketici Davranışlarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ambaroğlu, Ayşe. Türk Toplumunda Evcil Hayvan Besleme Alışkanlıkları ve Din. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Ballarini, G. (2003). Pet therapy animals in human therapy. *Conference Report ActaBio Medica*, (74), 97-100.
- Banks, M. R., & Banks, W. A. (2002). The effects of animal-assisted therapy on loneliness in an elderly population in long-term care facilities. *The Journals of Gerontology Series A: Biological Sciences and Medical Sciences*, 57(7), M428-M432. <https://doi.org/10.1093/gerona/57.7.M428>
- Baskıcı, M. (1998) "Evcilleştirme tarihine kısa bir bakış", *A.Ü.S.B.F.Dergisi*, 53 (1-4).73-94
- Belk, R. W. (1996). Metaphoric relationships with pets. *Society & Animals*, 4(2), 121-145.
- Berget, B., Ekeberg, Ø., Pedersen, I., & Braastad, B. O. (2011). Animal-assisted therapy with farm animals for persons with psychiatric disorders: Effects on self-efficacy, coping ability and quality of life, a randomized controlled trial. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 7, 9-15. <https://doi.org/10.2174/1745017901107010009>
- Beverland M. B., Farrelly F., Lim E. A. (2008). Exploring the darkside of pet ownership status- and control-based pet consumption. *Journal of Business Research*, 61, 490-496.
- Bokkers, E.A.M. (2006). Effects of interactions between humans and domesticated animals, Janhassinkandmajkenvandijk (eds.). *FarmingForHealth*, 31-41.
- Chou, Y. (2012). The Changing Social Meanings of Pets and Their Alternative Futures. *Journal of Futures Studies*, 1-14.
- Clements, P., Benasutti, K., & Carmone, A. (2003). Support for bereaved owners of pets. *Perspectives in Psychiatric Care*, 39, 49-54.
- Cole, K. M., & Gawlinski, A. (2000). Animal-assisted therapy: The human-animal bond. *AACN Clinical Issues: Advanced Practice in Acute & Critical Care*, 11(1), 139-149. <https://doi.org/10.1097/00044067-200002000-00012>
- Çakıcı, A., Kök, M. (2020). Hayvan destekli tedavi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*. 12(1):117-130
- Çetin, İ. (2021). Evcil hayvan sahibi olan ve olmayan yetişkin bireylerde yaşam doyumu empatik eğilim ve yalnızlık algısı ilişkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Davis S. J. & Valla F. R. (1978). "Evidence for Domestication of the Dog 12,000 Years Ago in the Natufian of Israel". *Nature*, 276/1 (1978) 608-610.
- Degrazia, D. (2006). *Hayvan Hakları* (H. Gür, Çev.) Dost Kitabevi.
- Demir P, Uğurlu Koç A. (2014). *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*. 40(2):168-175.
- Franklin, A. (1999). *Animals and Modern Cultures: A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. London, UK: Sage Publications.
- Friedmann, E., & Son, H. (2009). The human-companion animal bond: How humans benefit. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, 39(2): 293-326
- Friedmann, E., & Thomas, S. A. (1995). Pet ownership, social support, and one-year survival after acute myocardial infarction in the cardiac arrhythmia suppression trial (CAST). *The American Journal of Cardiology*, 76(17), 1213-1217. [https://doi.org/10.1016/S0002-9149\(99\)80343-9](https://doi.org/10.1016/S0002-9149(99)80343-9)

- Global Pet Food Market (2021 To 2026). Industry Trends, Share, Size, Growth, Opportunity And Forecasts M2presswire, May 31, 202, Veritabanı: Newspaper Source Plus.
- Gullone, E. (2000). The Biophilia Hypothesis And Life İn The 21st Century: Increasing Mental Health Or Increasing Pathology? *Journal Of Happinessstudies*, 1(3):293-322
- Gürler, A. M., & Osmanağaoğlu, G. (2009). Türkiye’de Hayvanları Koruma Kanunun Tarihsel Ge- ligimi. *Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, 325-330.
- Hall, S. S. & Malpus, Z. (2000). The Human-Animal Bond: Its Association With Psychologi- cal Health And Well-Being. *Mental Health Practice*, 4(5), 14-19. <https://doi.org/10.7748/Mhp.4.5.14.S13>
- Handlin, L., Hydbring-Sandberg, E., Nilsson, A., Ejdebäck, M., Jansson, A., & Uvnäs-Moberg, K. (2011). Short-Term Interaction Between Dogs And Their Owners: Effects On Oxytocin, Cor- tisol, İnsulin And Heart Rate—An Exploratory Study. *Anthrozoös*, 24(3), 301-315.
- Herzog, H. (2002). Darwinism And The Study Of Human Animal Interactions. *Society & Animals*, 361-367.
- Herzog, H., & Foster, M. (2010). Some We Love, Some We Hate, Some We Eat . *Tantor Audio* 326.
- Hirschman, E. C. (1994). Consumers And Their Animal Companions. *Journal Of Consumer Rese- arch*, 20(4), 616-632.
- Holbrook, M., Stephens D., Day E., Holbrook, S., Andstrazar, G. (2001). A Collectivephotoessay On Keyaspect Of Animalcompanionship: Thetruthaboutdogsandcats. *Academy Of Marketing Sciencereview*. Vol (1): 1–17.
- İncazlı S. B., Özer S., Yıldırım Y. (2016). Rehabilitasyon Hemşireliğinde Hayvan Destekli Uygula- malar. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5:88-93.
- Janevic, M., Solway, E., Malani, P., Kirch, M., Kullgren, J., Connell, C. (2019). How Pets Contribute To Healthy Aging. *Nationalpoll On Healthyaging*,
- Johnson, R. A., Meadows, R. L., & Mccune, S. (2002). Human-Animal İnteraction: A Concept Analysis. *Journal Of Advanced Nursing*, 40(4), 487-496. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2002.02300.x>
- Johnson, J. (2009). Dogs, Cats, And Their People: The Place Of The Family Pet And Attitudes About Pet Keeping. Master’s Thesis, University Of Waterloo.
- Kafalı, Hasan, (2022). “Pandemi Döneminde ve Öncesinde Evcil Hayvan Edinme, Hayvanlara Karşı Bazı Tutumlar ve Dindarlık Yönelimleri Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*. 6/1 (Haziran 2022): 6-36. <https://doi.org/10.32711/Tiad.1113480>
- Karameşe, H. (2014). *Lexington Evcil Hayvanlara Bağlanma Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlanması, Türkçe Formun Gerçeklilik Ve Güvenilirlik Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Ü- niversitesi.
- Karhan, Meryem Begüm, (2024). *Evcil Hayvan Besleyen Çalışanlarda Bağlanma Düzeylerinin Öz- nel Mutlulukları ve İş Yaşam Kaliteleri Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur.
- Köroğlu, T. (2016). Yabancı Hayvanlar İlk Kez Nasıl Evcilleştirildi, (Erişim Tarihi: 24.01.2019),
- Mcconnell, A. R., Brown, C.M. (2011). Friendswithbenefits: On Thepositiveconsequences Of Pet Ownership, *Journal Of Personality and socialpsychology*, Vol. 101, No. 6, 1239–1252.
- Melson, G. F. (2003). Child Development And The Human-Companion Animal Bond. *American Behavioral Scientist*, 47(1), 31-39.
- Nimer, J., & Lundahl, B. (2007). Animal-Assisted Therapy: A Meta-Analysis. *Anthrozoös*, 20(3), 225-238. <https://doi.org/10.2752/089279307X224773>
- ODABAŞI, Y. (2017). Tüketim Kültürü-Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma, İstanbul: Aura Ki- tapları.
- Onur, E. (2012). *İstanbul’da Kedi Köpek Sahiplenmesinin Sosyo-Ekonomik Parametreleri*. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- Öztürk, P. (2020). Evcil Hayvan Sahiplerinin Affedicilik Düzeyi Ve Genel Sağlık Durumlarının Değerlendirilmesi, T.C. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.
- Pamuk D. (2015). Yaşlı Bireylerin Yaşamında Evcil ayvanların Rolü. *Mediterranean Journal Of Humanities*/2 (2015) 298-299.
- Palaz, Hasret, (2021). Evcil Hayvan Sahibi Olmanın Fiziksel Ve Ruhsal Sağlığa Etkileri, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ruh Sağlığı Ve Psikiyatri Hemsireliği Anabilim Dalı Ruh Sağlığı Ve Psikiyatri Hemşireliği Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Poyraz, O. (2000) *Laboratuar Hayvanları Bilimi*, Kardelen Ofset, Ankara.
- Serpell, J. A. (2010). Inhandbook On Animal-Assisted Therapy. İçinde A.H. Fine (Ed.), *Animal-Assisted Interventions In Historical Perspective*. USA; 17-32.
- Servais, Véronique. 2018. "Anthropomorphism In Human-Animal Interactions: A Pragmatist View." *Frontiers In Psychology*: 2590.
- Sıddıq, A.B., Erdem, Ç., Şanlı, S. (2018). Türkiye'de İnsan-Hayvan İlişki Bilimi Antrozooloji'nin Faaliyet Alanları. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları, Dergiscilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 2, 201 Sayfa: 805-826*.
- Siegel, J. M. (1990). Stressful Life Events And Use Of Physician Services Among The Elderly: The Moderating Role Of Pet Ownership. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 58(6), 1081-1086. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.6.1081>
- Staats, S., Wallace, H., Anderson, T. (2008). Reasonsforcompanionanimalguardianship (Pet Ownership) Fromtwopopulations. *Societyand Animals* 16, 279-291.
- Şafak, Celalettin Etkin, (2024). Evcil Hayvan Sahipliğinin Fizyolojik, Psikolojik Ve Rehabilitasyon Etkileri, Sokak Hayvanları: Toplumsal Sorunlar ve Halk Sağlığı, Editör: Prof. Dr. Kazım Şahin, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Şahin, Ö. ve Kahya, Y. (2018). Evcil Hayvana Bağlanma Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Nesne*, 6(12), 174-197.
- Şen, Y., Atasoy F. (2014). Köpek ve kedilerde bazı anormal davranışlar. *Lalahan Hay. Araşt. Enst. Derg.*,54 (2) 91-99.
- URL 1: Cumhuriyet Gazetesi, <https://www.cumhuriyet.com.tr/is-dunyasi/turkiyedeki-evcil-hayvan-sayisi-19-milyona-ulasti-2228280> erişim tar. 16.10.2024.
- URL 2: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kimliklendirilen-ev-hayvani-sayisi-1-milyon-584-bini-asti/2796595> erişim tar. 16.10.2024.
- URL 3: Statista, "Pet Food", Son Güncelleme 18 Nisan 2022, <https://www.Statista.Com/Outlook/Cmo/Food/Pet-Food/Turkey> erişim tar. 10.10.2024.
- Wrye, J. (2009). Beyond Pets: Exploring Relational Perspectives of Petness. *The Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie*, Vol. 34, No. 4 (October 2016), 033-1063.

BÖLÜM 7

AŞKIN KARANLIK YÜZÜ: FLÖRT ŞİDDETİ

Gönül KILIÇ¹
Meral ÖZTÜRK²
Veda BİLİCAN GÖKKAYA³

GİRİŞ

İnsanoğlu, varoluşundan itibaren kendini ifade etme biçimi olarak zaman zaman şiddete başvurmuştur. Kimi zaman sorunları çözmek için bir araç olarak görülen şiddet kimi zaman ise bizzat sorunun kendisi olarak değerlendirilmiş ve farklı şekillerde deneyimlenmiştir. Bu nedenle şiddet kavramı; bireysel ve toplumsal birçok öğeyi içinde barındıran, temelinde saldırganlık dürtüsünün yattığı bir olgudur (Baygal, 2020). Saldırganlık dürtüsü, bireylere toplumsallaşma sürecinde aktarılmaktadır. Abay ve Tuğlu (2000), saldırganlık ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan şiddetin nedenlerini sosyal öğrenme ve psikanalitik kuramlara ek olarak hormonlar ve nörofizyolojik etkenler ile de açıklamaktadır.

İlk olarak 1970’li yıllarda şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan sebepleri açıklamak amacıyla geliştirilen Ekolojik Model’e göre şiddet, oluşumunda birden fazla faktörün etkili olduğu, karmaşık bir problemdir (Ayyıldız, 2019). Bu nedenle şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için de çok yönlü çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. İnsan haklarına yönelik ciddi bir ihlal olan şiddet, oranları her geçen gün artan küresel bir halk sağlığı sorunu haline gelmiştir (Bilican-Gökkaya ve Öztürk, 2021).

¹ Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, gonulkilic@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0009-0009-6190-0719

² Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mrozturk@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7570-5361

³ Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, bilican76@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5083-6445

rica, öğretmenlerin bu konularda rehberlik yapabilecek şekilde eğitim almaları sağlanarak, flört şiddeti gibi sorunlar üzerine daha bilinçli bir öğretim ortamı oluşturulabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetle mücadele konusunda verilecek eğitimler de önemli bir başka adımdır. Yerel yönetimler aracılığıyla tüm yaş gruplarına hitap eden şiddet, empati ve iletişim becerilerine yönelik eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimler ile özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışını güçlendirmek amaçlanarak, flört şiddetinin normalleşmesinin önüne geçilebilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının güçlendirilmesi adına, medya da önemli bir araçtır. Medya kampanyaları, geleneksel cinsiyet rollerine dayalı şiddet anlayışlarını kırmaya yönelik farkındalık yaratıcı çalışmalar yapılmalıdır. Bu kampanyalar, özellikle gençler arasında flört şiddetini normalleştiren düşünce kalıplarını hedef almalıdır. Gençlerin, flört ilişkilerinde sağlıklı ve saygılı bir yaklaşım benimsemeleri için, toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetle mücadele konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir (Stets ve Pirog-Good, 1987).

Sonuç olarak, flört şiddetinin önlenmesi, yalnızca bireysel tutumların değiştirilmesiyle değil aynı zamanda toplumsal yapının ve eğitim sisteminin yeniden şekillendirilmesiyle mümkündür. Aile içinden başlayarak toplumun tüm katmanlarında flört şiddetinin farkındalığı artırılmalı, şiddetle mücadeleye yönelik bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu sayede, flört şiddetinin toplumsal düzeyde önlenmesine yönelik kalıcı adımlar atılabilir.

KAYNAKLAR

- Abay, E. ve Tuğlu, C. (2000). Şiddet ve agresyonun nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri*, 3(1), 21-26.
- Akcan, G. (2020). Flört Şiddeti: Psikopatolojik Bir Değerlendirme. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 72-87.
- Alsawalqa, R. O. (2021). Evaluating female experiences of electronic dating violence in Jordan: Motivations, consequences and coping strategies. *Frontiers in Psychology*, 12, 719702. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.719702>
- Ames, T. L., Glenn, L. A., & Simons, L. E. (2014). Dating violence: Promoting awareness and mitigating risk through nursing innovations. *Journal of the American Association of Nurse Practitioners*, 26(3), 143-147. <https://doi.org/10.1002/2327-6924.12095>
- Archer, J. (2000). Sex differences in physical aggression to partners: A reply to Frieze (2000), O'Leary (2000), and White, Smith, Koss, and Figueredo (2000). *Psychological Bulletin*, 126(5), 697-702. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.5.697>
- Ayhan, Y. (2020). *Flört şiddeti ve flört şiddetine yönelik tutumun güvenli bağlanma ve anne babaya benzerlik ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Üsküdar Üniversitesi.
- Ayyıldız, A. B. (2019). *Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları: Sakarya örneği*

- (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Batı, T. (2023). *Toplumsal cinsiyet bağlamında flört şiddetinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi.
- Baygal, A. (2020). *Şiddetin Aile İçi Görünümleri*. Değişen Toplumda Değişen Aile (iç.), Edt.: Nurşen Adak, Ankara: Siyasal Kitabevi, ss.177-199.
- Betz, C. L. (2007). Teen dating violence: An unrecognized health care need. *Journal of Pediatric Nursing*, 22(6), 427-429. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2007.10.001>
- Biçer, F. İ. (2022). *Üniversite öğrencilerinin flört şiddeti ve flört şiddetine yönelik tutumlarında benlik saygısı ve kişilik özelliklerinin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gedik Üniversitesi.
- Bilican-Gökkaya, V. (2011). Türkiye'de kadına yönelik ekonomik şiddet. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), 101-112.
- Bilican-Gökkaya, V. ve Öztürk, M. (2021). Çocukluktaki aile içi şiddet öyküsü ile flört şiddeti arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 219-240. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.959425>.
- Blázquez-Alonso, M., Moreno-Manso, J. M., Sánchez, M. E. G. B., & Guerrero-Barona, E. (2012). La competencia emocional como recurso inhibitor para la perpetración del maltrato psicológico en la pareja. *Salud Mental*, 35(4), 287-296. Erişim adresi: <https://www.redalyc.org/pdf/582/58224380004.pdf>.
- Borrajó, E., Gámez-Guadix, M., & Calvete, E. (2015). Justification beliefs of violence, myths about love and cyber dating abuse. *Psicothema*, 27(4), 327-333. <https://doi.org/10.7334/psicothema2015.59>.
- Breiding, M., Basile, K. C., Smith, S. G., Black, M. C., & Mahendra, R. R. (2015). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements* (Version 2.0). National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Burke, J. D., Loeber, R., & Birmaher, B. (2002). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A review of the past 10 years, part II. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(11), 1275-1293. <https://doi.org/10.1097/00004583-200211000-00009>
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC). (2020). *Preventing teen dating violence: What is teen dating violence?* Centers for Disease Control and Prevention. https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/ipv/TDV-factsheet_2020.pdf
- Coker, A. L., McKeown, R. E., Sanderson, M., Davis, K. E., Valois, R. F., & Huebner, E. S. (2000). Severe dating violence and quality of life among South Carolina high school students. *American Journal of Preventive Medicine*, 19(4), 220-227. [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(00\)00227-0](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(00)00227-0)
- Coşkun, S. ve Bebiş, H. (2014). Şiddetin okul sağlığına etkisi ve hemşirelik. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 3(1), 15-23.
- Çivi, S., Kutlu, R. ve Marakoğlu, K. (2008). The frequency of violence against women and the factors affecting this: A study on women who applied to two primary health care centers. *Güllhane Tıp Dergisi*, 50(2), 110-116.
- Durmuş, Y. (2013). Ergen bakış açısıyla okulda şiddet ve çözüm önerileri. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 41-57.
- Ediz, A. ve Altan, Ş. (2017). Türkiye'de kadına yönelik şiddet üzerine bir alan araştırması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 397-410.
- Fawole, O. I. (2008). Economic violence to women and girls: Is it receiving the necessary attention? *Trauma, Violence & Abuse*, 9(3), 167-177. <https://doi.org/10.1177/1524838008319255>
- Fidan, F. ve Yeşil, Y. (2018). Nedenleri ve sonuçları itibarıyla flört şiddeti. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 16-24.
- Follingstad, D. R., Rutledge, L. L., Berg, B. J., Hause, E. S., & Polek, D. S. (1990). The role of emotio-

- nal abuse in physically abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 5(2), 107-120. <https://doi.org/10.1007/BF00978514>
- Frieze, I. H. (2000). Violence in close relationships: Development of a research area: Comment on Archer. *Psychological Bulletin*, 126(5), 681-684. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.5.681>
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H. A., Ellsberg, M., Heise, L., Watts, C. H., & WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women Study Team. (2006). Prevalence of intimate partner violence: Findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *The Lancet*, 368(9543), 1260-1269. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)69523-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69523-8)
- Golden, C. J., Jackson, M. L., Peterson-Rohne, A., & Gontkovsky, S. T. (1996). Neuropsychological correlates of violence and aggression: A review of the clinical literature. *Aggression and Violent Behavior*, 1(1), 3-25.
- Gözelceoğlu, E. ve Altundağ, Y. (2024). Romantik ilişkilerde beklentiler ile flört şiddetine yönelik tutum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 13(3), 558-568. <https://doi.org/10.30703/cije.1329935>
- Harned, M. S. (2001). Abused women or abused men? An examination of the context and outcomes of dating violence. *Violence and Victims*, 16(3), 269-285.
- İlyas, A. (2024). *Kabul ve adanmışlık terapisi temelli grupla psikolojik danışma programının flört şiddetine maruz kalan beliren yetişkinlerde psikolojik esneklik ve flört şiddetiyle baş etme stratejileri üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi.
- İncecik, Y., Kurdak, H., Özcan, S., Akpınar, E., Saatçi, E. ve Bozdemir, N. (2009). Eş şiddeti ve aile hekimliği. *Turkish Journal of Medicine and Primary Care*, 3(1), 1-8.
- Kaplan, B. (2020). Şiddetin toplumsal taşıyıcısı olarak flört şiddeti: Ankara örneği. *Kent Akademisi*, 13(3), 526-538. <https://doi.org/10.35674/kent.722338>
- Kaplan, Ö., Kaplan, A. ve Mucuk, S. (2023). Gençlerde siber flört istismarının yalnızlıkla ilişkisi. *YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(2), 150-160.
- Kaura, S. A., & Lohman, B. J. (2007). Dating violence victimization, relationship satisfaction, mental health problems, and acceptability of violence: A comparison of men and women. *Journal of Family Violence*, 22(5), 367-381. <https://doi.org/10.1007/s10896-007-9092-0>
- Kepir Savoly, D., Ulaş, Ö. ve Demirtaş Zorbaz, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeylerini etkileyen etmenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 173-183.
- Kılınçer, A. S. ve Tuzgöl Dost, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde algılandıkları istismar. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(42), 160-172.
- Makin-Byrd, K., Bierman, K. L., & Conduct Problems Prevention Research Group. (2013). Individual and family predictors of the perpetration of dating violence and victimization in late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(4), 536-550. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9810-7>
- Malik, S., Sorenson, S. B., & Aneshensel, C. S. (1997). Community and dating violence among adolescents: Perpetration and victimization. *The Journal of Adolescent Health*, 21(5), 291-302. [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(97\)00143-2](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(97)00143-2)
- Marshall, L. L. (1999). Effects of men's subtle and overt psychological abuse on low-income women. *Violence and Victims*, 14(1), 69-88. Erişim adresi
- Matud, M. P., Hernández-Lorenzo, D. E., Fortes, D., & Ibáñez, I. (2023). Dating violence and mental health in emerging adulthood. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 11(24), 3172. <https://doi.org/10.3390/healthcare11243172>
- Moore, A., Sargent, K. M., Ferranti, D., & Gonzalez-Guarda, R. M. (2015). Adolescent dating violence: Supports and barriers in accessing services. *Journal of Community Health Nursing*, 32(1), 39-52. <https://doi.org/10.1080/07370016.2015.991668>

- Muehlenhard, C. L., & Linton, M. A. (1987). Date rape and sexual aggression in dating situations: Incidence and risk factors. *Journal of Counseling Psychology, 34*(2), 186-196. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.34.2.186>
- Murphy, C. M., & Hoover, S. A. (1999). Measuring emotional abuse in dating relationships as a multifactorial construct. *Violence and Victims, 14*, 39-53.
- O'Keefe, M., & Treister, L. (1998). Victims of dating violence among high school students: Are the predictors different for males and females? *Violence Against Women, 4*(2), 195-223.
- O'Leary, K. D. (1999). Psychological abuse: A variable deserving critical attention in domestic violence. *Violence and Victims, 14*(1), 3-23.
- Offenhauer, P., & Buchalter, A. (2011). *Teen dating violence: A literature review and annotated bibliography*. National Institute of Justice.
- Öyekçin, D. G., Yetim, D. ve Şahin, E. M. (2012). Kadına yönelik farklı eş şiddeti tiplerini etkileyen psikososyal faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi, 23*(2), 75-81.
- Özdemir, J. (2019). *Otoriter kimlik yapısının flört şiddeti üzerine etkisi: Çukurova Üniversitesi Adana örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi.
- Özdere, M. ve Kürtül, N. (2018). Flört şiddeti eğitiminin, üniversite öğrencilerinin flört şiddetine ilişkin tutumlarına etkisi. *Social Science Development Journal, 3*(9). <https://doi.org/10.31567/ssd.46>
- Özkan, T. ve Doğan, T. (2018). Genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet algıları ve flört şiddeti: Adana ili örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(57), 272-288.
- Öztürk, M. ve Bilican-Gökkaya, V. (2022). Üniversite öğrencilerinin flört şiddeti mağduriyetleri ile mücadele stratejileri. *Firat University Journal of Social Sciences, 32*(2), 795-806.
- Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22*(1), 15-34.
- Postmus, J. L., Plummer, S. B., McMahon, S., Murshid, N. S., & Kim, M. S. (2012). Understanding economic abuse in the lives of survivors. *Journal of Interpersonal Violence, 27*(3), 411-430. <https://doi.org/10.1177/0886260511421669>
- Putri, S. S., Satiadarma, M. P., & Soetikno, N. (2021, December). Prevalence of dating violence in late adolescence. In *Proceedings of the 1st Tarumanagara International Conference on Medicine and Health, Indonesia*. Erişim adresi
- Saltzman, L. E., Fanslow, J. L., McMahon, P. M., & Shelley, G. A. (2002). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements, version 1.0*. Centers for Disease Control and Prevention. Erişim adresi
- Shorey, R. C., Brasfield, H., Zapor, H. Z., Febres, J., & Stuart, G. L. (2015). The relation between alcohol use and psychological, physical, and sexual dating violence perpetration among male college students. *Violence Against Women, 21*(2), 151-164. <https://doi.org/10.1177/1077801214564689>
- Shorey, R. C., Cornelius, T. L., & Bell, K. M. (2008). A critical review of theoretical frameworks for dating violence: Comparing the dating and marital fields. *Aggression and Violent Behavior, 13*(3), 185-194.
- Stets, J. E., & Pirog-Good, M. A. (1987). Violence in dating relationships. *Social Psychology Quarterly, 50*(3), 237-246.
- Straus, M. A. (2004). Prevalence of violence against dating partners by male and female university students worldwide. *Violence Against Women, 10*(7), 790-811.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S., & Sugarman, D. B. (1996). The revised conflict tactics scales (CTS2): Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues, 17*(3), 283-316. <https://doi.org/10.1177/019251396017003001>
- Subaşı, N. ve Akın, A. (2005). *Kadına yönelik şiddet: Nedenleri, sonuçları*. https://huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf. (Erişim Tarihi: 06.04.2025)

- Sugarman, D. B., & Hotaling, G. T. (1991). Dating violence: Prevalence, context, and risk markers. In M. A. Pirog-Good & J. E. Stets (Eds.), *Violence in dating relationships: Emerging social issues* (pp. 3-32). Praeger.
- Temple, J. R., Shorey, R. C., Fite, P., Stuart, G. L., & Le, V. D. (2013). Substance use as a longitudinal predictor of the perpetration of teen dating violence. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(4), 596-606. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9877-1>
- Toprak, Y. (2023). *Adli bilimler lisans öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi.
- Türk, B., Hamzaoglu, N. ve Yayak, A. (2020). Flört şiddeti üzerine bir inceleme. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 17(1), 73-81.
- United Nations. (1993). *Declaration on the elimination of violence against women*. United Nations. Erişim adresi
- Watts, C., & Zimmerman, C. (2002). Violence against women: Global scope and magnitude. *The Lancet Public Health*, 359(6), 1232-1237. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)08221-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)08221-1)
- Wincentak, K., Connolly, J., & Card, N. (2017). Teen dating violence: A meta-analytic review of prevalence rates. *Psychology of Violence*, 7(2), 224-241. <https://doi.org/10.1037/a0040194>
- Wolford-Clevenger, C., Zapor, H., Brasfield, H., Febres, J., Elmquist, J., Brem, M., Shorey, R. C., & Stuart, G. L. (2016). An examination of the Partner Cyber Abuse Questionnaire in a college student sample. *Psychology of Violence*, 6(1), 156-162. <https://doi.org/10.1037/a0039442>.
- Yanez-Peñúñuri, L. Y., Rey-Anacona, C. A., & Garcia-Estrada, L. I. (2023). Relationship between dating violence and mental health of young victims and perpetrators: A systematic review. *International Journal of Psychological Research*, 16(1), 126-139. <https://doi.org/10.21500/20112084.5710>
- Yanık, A., Hanbaba, Z., Soygür, S., Ayaltı, B. ve Doğan, M. (2014). Kadına yönelik şiddet davranışlarının değerlendirilmesi: Türkiye'den kanıt. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(4), 104-111.
- Yavuz, M. F. (2001). Cinsel saldırı olgusuna profesyonel yaklaşımda mezuniyet sonrası eğitimin etkisi. *Adli Tıp Bülteni*, 111-118.
- Yılmaz, A. N. (2023). *Kaygılı bağlanma ile psikolojik flört şiddeti uygulama arasındaki ilişkide duygu düzenleme gücü ve reddedilme duyarlılığının düzenleyici rolleri* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi.

BÖLÜM 8

EĞİTİM VE İDEOLOJİ

Hilal KAHRAMAN¹

GİRİŞ

Kitabın bu bölümünde, ilk olarak ideoloji kavramı sosyal bilimler ve siyaset teorisi açısından kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. İdeolojinin tarihsel kökenlerine, özellikle de Antoine Destutt de Tracy'nin tanımlamasından başlayarak Marx, Mannheim, Gramsci, Althusser gibi düşünürlerin katkılarıyla nasıl dönüştüğüne odaklanılmaktadır. Böylece ideolojinin yalnızca bireysel bilinç düzeyinde değil, toplumsal yapıların ve kurumların işleyişinde merkezi bir rol oynadığı ortaya konulmaktadır.

Daha sonra ideolojinin farklı tanımları ve toplumsal işlevleri de ayrıntılı biçimde tartışılmaktadır. Eagleton ve Heywood gibi çağdaş düşünürlerin bakış açılarıyla ideolojinin yalnızca düşünceler dizisi olmadığını, toplumsal ilişkileri ve güç yapılarını meşrulaştıran bir araç olarak işlev gördüğünü vurgulayan bir çerçeve sunulmaktadır. Aynı zamanda Gramsci'nin hegemonya ve Althusser'in ideolojik aygıtlar kuramları, ideolojinin bireylerin toplumsal düzenle uyumunu sağlama süreçlerini açıklayan anahtar yaklaşımlar olarak metinde öne çıkmaktadır. Bu kuramsal çerçeve, ideolojinin eğitimin içeriğinden toplumsal kurumlara kadar nasıl nüfuz ettiğini ve bireylerin özneleşme süreçlerini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Eğitim kurumlarının, özellikle müfredat ve ders kitaplarının, toplumsal düzeni yeniden üretme sürecinde nasıl ideolojik aygıtlar olarak işlev gördüğü, Gramsci ve Althusser gibi teorisyenlerin perspektiflerinden ele alınmaktadır.

¹ Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, hilalyucelkahraman@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5680-8362

KAYNAKLAR

- Adorno, T. & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği* (N. Ünler & E. Öztarhan Karadoğan, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (4. b.), (Y. Alp & M. Özışık, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Apple, M. W. (2004). *Ideology and Curriculum* (3rd ed.). Routledge.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. (R. Nice, Trans.). Cambridge University Press.
- Çetin, H. (2001). Devlet, ideoloji ve eğitim. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 201-211.
- Darder, A. (2017). *Reinventing Paulo Freire: A pedagogy of love*. Routledge.
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji* (3.b.), (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellsworth, E. (1989). Why Doesn't This Feel Empowering? Working through the Repressive Myths of Critical Pedagogy. *Harvard Educational Review*, 59(3), 297-324. <https://doi.org/10.17763/haer.59.3.058342114k266250>
- Erdoğan, F. (2015). *Türkiye'de Yazılı Medya ve Siyasi Partiler Açısından İdeolojinin Yeri: Eğitimde 4+4+4 Sistemine Geçiş ve İdeolojik Yansımalar*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi.
- Foucault, M. (2003). *İktidarın Gözü* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freeden, M. (2003). *Ideology: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Freeden, M. (2006). Ideology and Political Theory. *Journal of Political Ideologies*, 11(1), 3-22. <https://doi.org/10.1080/13569310500395834>
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed* (M. B. Ramos, Trans.). Seabury Press.
- Giroux, H. A. (1983). *Theory and Resistance in Education: A Pedagogy for the Opposition*. Bergin & Garvey.
- Giroux, H. A. (2008). *Eleştirel Pedagojinin Vaadi*. (U. D. Tuna, Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Giroux, H. A. (2011). *On Critical Pedagogy*. Continuum.
- Giroux, H. A., & McLaren, P. (1986). *Critical Pedagogy, The State and Cultural Struggle*. State University of New York Press.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane Defterleri*, (K. Somer, Çev.). İstanbul: Onur yayınları.
- Gutok, G. (2006). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*. (N. Kale, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güven, İ. (2000). *Türkiye'de Devlet, Eğitim ve İdeoloji*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Habermas, J. (1993). *İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim* (M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Heywood, A. (2003). *Political Ideologies: An Introduction*. Routledge / Taylor and Francis Group. <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=d1aa572f-b2f8-31bc-8ce9-7032fdaa2ecc>.
- Hooks, B. (2010). *Teaching Critical Thinking: Practical Wisdom*. Routledge.
- İnal, K. (2004). Eğitim ve İktidar: Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler. Ankara: Ütopya Kitabevi.
- Közleme, A. O. (2019). Tek Parti Döneminde Din, Sınıf ve İdeoloji. *Journal of International Social Research*, 12(65):636-649.
- Loewen, J. W. (2007). *Lies My Teacher Told Me: Everything Your American History Textbook Got Wrong* (2nd ed.). The New Press.
- Mannheim, K. (2009). *İdeoloji ve Ütopya*, (M. Okyayuz, Çev.). Ankara: Deki Yayınları.
- Mardin, Ş. (2014). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (2012). *Alman İdeolojisi (Feuerbach): Materyalist ve İdealist Anlayışların Karşıtlığı* (2. b.). Ankara: Eriş Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (2013). *Din Üzerine* (K. Güvenç, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- McLellan, D. (2005). *İdeoloji*, (E. Özkaya, Çev.). Ankara: Doruk Yayınları.
- McRobbie, A. (1982). The Politics of Feminist Research: Between Talk, Text and Action. *Feminist Review*, 12, 46-57. <https://doi.org/10.2307/1394881>

- Morris, W. F. (2009). *Understanding Ideology*. University Press of America.
- Oakes, J. (1985). *Keeping Track: How Schools Structure Inequality* ((2nd ed.). Yale University Press.
- Özsezer, M., & Özkul, A. E. (2019). Siyasi İktidarların Tarih Ders Kitaplarına Etkisi Bağlamında Kıbrıs Türk Toplumunda Yazılan Tarih Kitaplarının İncelenmesi (1974-2016). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (45), 143-165.
- Parlak, İ. (2005). *Kemalist İdeoloji'de Eğitim: Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Roscigno, V.J. (1995). The Social Embeddedness of Racial Educational Inequality: The Black-White Gap and the Impact of Racial and Local Political-Economic Contexts. *Social Stratification and Mobility*, 14, 135-65.
- Rossiter, M. (1982). *Women Scientists in America: Struggles and Strategies To 1940*. Johns Hopkins University Press.
- Rossouw, N., & Frick, L. (2023). A Conceptual Framework for Uncovering the Hidden Curriculum in Private Higher Education. *Cogent Education*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2191409>
- Schwarzmantel, J. (2008). *Ideology and Politics*. SAGE Publications.
- Sellar, S. & Lingard, B. (2013). PISA and the Expanding Role of the OECD in Global Educational Governance [Conference presentation abstract]. *PISA, Power, and Policy: The Emergence of Global Educational Governance*. Oxford, United Kingdom: Symposium Books.185-206.
- Semiz, E. (2020). *İsmet İnönü Döneminde Türkiye'de Millî Eğitim ve İdeoloji (1938-1950)*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi.
- Sever, M. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Amacını Anlamak*. Eğitim Reformu Girişimi.
- Sullivan, A. (2001). Cultural Capital and Educational Attainment. *Sociology*, 35(4), 893-912. <https://doi.org/10.1177/0038038501035004006>
- Taş, A. & Hızıroğlu, M. (2016). İdeolojinin Kurumsal Değişimdeki Rolü: Eğitim Kurumu Üzerinden Türkiye Eksenli Bir Değerlendirme. *İşletme Bilimi Dergisi (JOBS)*, 4(2): 71-104. <https://doi.org/10.22139/jobs.287246>
- Türkmenoğlu, D. (2007). Tek Parti Döneminde Ulus İnşa Politikalarının Eğitim Boyutu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 159-172.
- Van Dijk, T. A. (2019). *İdeoloji: Multidisipliner bir yaklaşım* (A. Demir, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Voet, M. & De Wever, B. (2016). History Teachers' Conceptions of Inquiry-Based Learning, Beliefs About the Nature of History, and Their Relation to the Classroom Context. *Teaching and Teacher Education*, 55(1); 57-67. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2015.12.008>
- Warren, F. M. (2010). Introduction. In F. M. Warren (Ed.), *Understanding Ideology*. University Press of America. <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=911ea0f1-a6b6-3837-9c1b-a58280961a37>.
- Zajda, J. (2015). Globalisation, Ideology and Politics of Education Reforms. J. Zajda (Eds.), *Globalisation, Ideology and Politics of Education Reforms* (s. 153-163). Springer.
- Žižek, S. (2011). *İdeolojinin Yüce Nesnesi* (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

BÖLÜM 9

ÇOCUK TİCARETİ VE PORNOGRAFİ

Furkan ARI¹

GİRİŞ

Dünyada yaşanan hızlı değişimler insan hareketliliğini de arttırmaktadır. Savaşlar, ekonomik krizler ve yoksulluk gibi sosyal sorunlar insanların göç etmelerine neden olan itici faktörlerdendir. Sosyal sorunların çok fazla olduğu ülkelerde insanlar daha iyi bir yaşam imkânı için göç etmeyi düşünmektedir. Göç düşüncesinde olan binlerce insan ise maalesef insan ticaretinin mağduru olarak daha da dezavantajlı konuma düşmektedir. Çocuklar da daha iyi bir yaşam için gerek aileleri gerekse de tek başlarına göç etmeye çalışmaktadır. Çocuklarda göç süreçlerini daha kolaylaştıracakları umuduyla insan tacirlerinin elinde heba olmaktadır. Dünya genelinde binlerce çocuğun çocuk ticareti mağduru olduğu görülmektedir. Çocuk ticaretinin bir suç olmasına rağmen hala önlenememesi ve giderek artması, dünya genelinde büyük bir sosyal sorun oluşturmaktadır. Çocuk ticareti mağduru olan çocuklar savunmasızlıklarından veya refakatsiz olmalarından dolayı her türlü istismara da maruz kalmaktadır. Çocuklar, vardıkları ülkelerde köle gibi muamele görerek cinsel istismar, emek sömürü, zorla evlendirme, vücut organlarının çalınması ve yasa dışı evlat edindirilme gibi birçok zor duruma maruz kalmaktadır. Özellikle çocuk işçiliği ve çocukların cinsel anlamda sömürülmesi çocuk ticaretinin en çok görülen sonuçları arasındadır. Modern dünyada çocuk haklarına vurgu yapılsa dahi binlerce çocuğun çocuk ticareti mağduru olarak haklarının gasp edildiği görülmektedir.

Çocukların haklarının gasp edildiği bir diğer durum ise çocuk pornografisidir. Çocuk pornografisinin de çocuk ticareti ile dolaylı olarak bağlantısı da bu-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, furkanari@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3021-6668.

Çocuk ticaretinin bir boyutu olarak kabul edilen çocuk fahişeliğinin önlenmesine yönelik uluslararası kamuoyu oluşturulmalıdır. Özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinde seks turizmi adı altında çocukların cinsel sömürüye maruz bırakılmalarına yönelik uluslararası kuruluşların da tavrı alması gerekmektedir. Bu ülkelere yönelik ekonomik ve siyasi yaptırımlar gündeme getirilmelidir.

Çocuk pornografisinin önlenmesine yönelik ise her ülkenin özellikle internet üzerinden tedbirler alması gerekmektedir. Çocuk pornografisinin internet üzerinden üretilmesi ve dağıtımından dolayı çocukların kötü niyetli kişilerin eline düşmemesi adına ailelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Hem ülkemizde hem de uluslararası arenada çocuk pornografisi ile mücadele konusunda siber suçlarla mücadele ekiplerinin aktif çalışması gerekmektedir. Ayrıca çocukların kötü niyetli kişilerin eline düşerek çocuk pornografisi mağduru olmalarını önlemek adına yazılımlar geliştirilerek çocukların bu kişilerle irtibata geçtikleri andan itibaren teknik takiplerinin yapılmasının önü açılmalıdır. Ayrıca yetişkinlere yönelik içerikler üreten internet sayfaları sürekli takip edilerek, çocuk pornografisi oluşturacak içeriklerinin tespit edilerek yayından kaldırılması sağlanmalıdır. Çocukların her türlü istismarıyla mücadelesinde yerel ve uluslararası otoritelerin çocukların yüksek yararını gözeterek hukuki yaptırımlar sergilemesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Adams, W. Owens, C. ve Small, K. (2010). Effects of federal legislation on the commercial sexual exploitation of children. *Juvenile Justice Bulletin*.
www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/228631.pdf. Erişim tarihi: 29 Nisan 2024.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. American Psychiatric Association Publishing.
- Arsava, A. F. (2022). Çocuk askerler- klasik çocuk askerler ve yabancı çocuk askerler. *Hacettepe HFD*, 12(2), 1055-1080.
- Balcı, M. ve Çakır, K. (2022). İnternet ortamında ve sosyal ağlarda işlenen cinsel suçlar. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 201-214.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1989). Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>. Erişim tarihi: 4 Mayıs 2024.
- O'Connell Davidson, J. (2011). Moving children? Child trafficking, child migration, and child rights. *Critical Social Policy*, 31(3), 454-477. <https://doi.org/10.1177/0261018311405014>
- Costachi, J. (2003). Preventing victimization in moldova, *Global Issues An Electronic Journal of the U.S. Department of State*, 8(2), 30-33.
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005). Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Temel İlkeler, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf> Erişim tarihi: 4 Mayıs 2024.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolü. (2002). Madde 2, Erişim adresi: https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/CocukSatisiFahiseligiPornografisi_Protokol.pdf, Erişim tarihi: 8 Mayıs 2024.

- ECPAT (2006). "Questions & answers about the commercial sexual exploitation of children". *An Information Booklet by ECPAT International*. Erişim adresi: https://documentation.lastrada-international.org/lisidocs/FAQ_ENG_2008.pdf. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2024.
- Freund, K. ve Costell, R. (1970). The structure of erotic preference in the nondeviant male. *Behaviour Research & Therapy*, 8, 15-20.
- Gjermani, E., Van Hook, M. P., Gjipali, S., Xhillari, L., Lungu, F. ve Hazizi, A. (2008). Trafficking of children in Albania: Patterns of recruitment and reintegration. *Child Abuse & Neglect*, 32, 941-948. doi:10.1016/j.chiabu.2007.09.015.
- İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (2007). İçeriğin çıkarılması getirilmesi, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5651&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2024.
- ILO, (2003), Rapid Assessment of Trafficking in Children for Labour and Sexual Exploitation in Romania. Erişim adresi: https://labordoc.ilo.org/discovery/fulldisplay/alma993840853402676/41ILO_INST:41ILO_2. Erişim tarihi: 02 Mayıs 2024.
- ILO (2005). International Program on the Elimination of Child Labour (IPEC) Facts on Commercial sexual exploitation of children. Erişim adresi: https://webapps.ilo.org/public/wcms_210580. Erişim tarihi: 3 Mayıs 2024.
- Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu (1927). Madde 4, Erişim adresi <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1117.pdf>. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2024.
- Oxford English Dictionary (1842). Erişim adresi: <https://www.oed.com/search/advanced/Meanings?q=pornography&sortOption=Frequency>. Erişim tarihi: 4 Mayıs 2023.
- Özer, N. E. (2010). *Türkiye'de insan ticareti mağdurları üzerine bir araştırma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Polat, O. (2004). Çocukların ticari olarak cinsel sömürüsü. *Çocuk Forumu*, 7(1), 1- 12.
- Polat, O. ve Reva, Z. (2021). Cinsel suçlarda sanal gerçeklik: Sanal çocuk pornografisi. *Sağlık alanında büyük veri analitiği ve uygulamaları* (1. Baskı, s. 30-36) içinde. Türkiye Klinikleri.
- Rafferty, Y. (2013). Gender as an obstacle to good health: Health related human rights violations and the girl child. *International Psychology Bulletin*, 17, 15-24.
- Sağır, M. ve Balı, Y. (2014). Çocuk pornografisi suçlarında bilirkişi incelemesi ve dijital görüntülerdeki mağdurun yaş tespiti. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 69-92.
- Sayın, H. ve Akkoca Seçkin, S. (2021). İnsan ticareti ya da insanlığın ticareti: Çocuk ticareti üzerinden uluslararası göçe bakış, *ieSBAD*, 1 (1), 95-109.
- Semerci, B. (2024). Çocuk pornografisi ve pedofili. <https://bengisemerci.com/cocuk-pornografisi-ve-pedofili/> Erişim tarihi: 5 Mayıs 2024.
- Seto, M.C. (2002). *Pedophilia And sexual offending against children*. American Psychological Association Publishing.
- Seto, M. C. (2013). Child pornography. In M. C. Seto, Internet sex offenders (pp. 37-69). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14191-003>
- Sokullu Akıncı, F. (2011). Avrupa Konseyi siber suç sözleşmesinde yer alan maddi ceza hukukuna ilişkin düzenlemeler ve özellikle internette çocuk pornografisi. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 59 (1-2), 11-38.
- T.C. Anayasası. (1982). Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>. Erişim tarihi: 9 Mayıs 2024.
- TCK (2004). Müstehcenlik, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>. Erişim tarihi: 8 Mayıs 2024.
- TDK (2024). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 4 Mayıs 2024.
- Turla, A. ve Özkanlı, Ç. (2006). Çocuğa yönelik istismarda farklı bir boyut: çocuk pornografisi.

- Polis Bilimleri Dergisi*, 8 (1). 117- 134.
- Uluslararası Çocuk Merkezi (2019). *Çocuk Ticareti ve Cinsel Sömürü Üzerine Bilgi Notu*. Bilkent Üniversitesi.
- United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. (15 Kasım 2000). Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Erişim adresi: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>
- UNICEF (2005a). *Combating Child Trafficking: Handbook of Parliamentarians*. Erişim adresi: <https://www.ipu.org/resources/publications/handbooks/2016-07/handbook-parliamentarians-combating-child-trafficking>. Erişim tarihi: 3 Mayıs 2024.
- UNICEF (2005b). *The State of the World's Children*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2005>. Erişim tarihi: 4 Mayıs 2024.
- Uslu Ak, B. (2022). Çocuk ticareti suçunu anlamak. *Uluslararası Suçlar ve Tarih /International Crimes and History*, 23, 93-115.
- Ünveren, Ü. (2010). *Türkiye’de çocuk pornografisi sorunu ve çözüm yolları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Polis Akademisi.
- Yabaş, İ. (2008). *Dünyada ve Türkiye’de cinsel sömürü amaçlı çocuk ticareti* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Polis Akademisi.
- Yıldız, S. (2009). Uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler çerçevesinde internet üzerinde çocuk pornografisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 1(1), 180-196.

BÖLÜM 10

ÇOK EŞLİLİK YAPISINDA KADIN VE ÇOCUK: TOPLUMSAL YAPIDA SESSİZ YARALAR

Ruşen AYATA KÜÇÜKBÜKÜCÜ¹

GİRİŞ

Bir toplumun temelinde kendisini oluşturan küçük yapılar yer almaktadır. Bu temel yapılar içinde önemli bir sistem olan aile sistemi kendi içerisinde dinamiklere sahiptir. Farklı türleri ve yaşam biçimleri bulunan aileler, içinde bulundukları tarihsel süreç, coğrafi konum ve toplumsal düzenle birlikte değişip dönüşebilen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle aile birliği geçmişten günümüze farklı türlerde ve dinamiklerde şekillenerek gelmiştir. Bu değişimler demografik, ekonomik, dini, tarihsel, sosyal ve kültürel boyutlarda hissedilmektedir. Dolayısı ile aile sistemi toplumsal yapılarda meydana gelen değişimleri gözlemleyebilmek ve bu değişimlerin etkilerini görebilmek adına önemlidir. Bu değişimler; geniş aile yapısının yerini çekirdek aile yapısına bırakmaya başlaması, kadının evlenme yaşının yükselmesi, çocuk doğurma yaşının yükselmesi, kadının çalışma yaşamına katılımının artması ile birlikte hanede çocuk sayısının azalması, geleneksel aile yapısının yerini bireyselleşmeye bırakması vb. sıralanabilmektedir. Bu dönüşümler aile türlerini ve ailelerin yaşam biçimlerini yakından etkilemektedir.

Geçmişten günümüze aile sisteminin pek çok türü bulunmaktadır. Bu türler ailede yer alan üyelerin sayısına (çekirdek, geniş, dağılmış, tek ebeveyn), aile içi rollere (anaerkil, ataerkil, eşitlikçi), çocuk yetiştirme tutumuna göre (otoriter, demokratik vb.) ve ailede eş sayısına göre (monogami, poligami) belirlenmektedir. Farklı aile türlerinin bulunduğu yapılardan biri eş sayısına göre evlilik biçimidir. Tek eşlilik monogami ve çok eşlilik poligami olarak tanımlanmaktadır. Çok eşli evlilikler de kendi içerisinde farklı türleri (birden fazla kadın ile evli

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, rusenayata@arel.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8085-4281

- » Kadınların gelir getirici meslek ediniminin sağlanmasına yönelik çalışmaların yaygınlaşması,
- » Kadınların çalışma yaşamına katılımını artıracak istihdam politikalarının geliştirilmesi,
- » Kadınların haklarını öğrenmelerini sağlamaya yönelik çalışmaların artırılması ve yaygınlaşması,
- » Aileler üzerinde var olan toplumsal beklentiler/çocuk baskısı vb. konularında ailenin sınırlarını korumak ve aileyi güçlendirmeye yönelik farkındalık çalışmalarının geliştirilmesi,
- » Aile yapısı, ailenin işlevleri, sınırları, toplumsal cinsiyet rolleri, sağlıklı aile yapısı vb. konuları içeren derslerin eğitim yaşamında yer alan müfredat içeriklerine eklenmesi,
- » Çok eşli ailelerde kadının ve çocuğun etkilenme biçimlerine yönelik farkındalığın sağlanması, etkilenmekte olan kadın ve çocukların denetiminin sağlanacağı projelerin geliştirilmesi,
- » Çok eşli ailelerde olumsuz açıdan etkilenen aile üyelerine yönelik danışmanlık hizmetlerinin gelişmesine katkı sağlayacak projelerin oluşturulması,
- » Çok eşli evlilik sisteminde bulunmak istemeyen ve bu evlilik yapısını kabul etmeyen kadınlar için sosyal güvence sağlayan politikaların artırılması,
- » Medyada yer alan içeriklerde çok eşliliğe yönelik özendirici içeriklerin sınırlandırılması, kamu spotları ile çok eşli evlilik yapısının aile üyelerini etkileme biçimleri (psikolojik, duygusal, ekonomik, hukuki, sosyal vb.) hakkında farkındalık sağlanması önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, A. (2024). Türkiye toplumunda evlilik ve aile: Sosyolojik-psikolojik perspektiften yakın ilişkiler. *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (13), 131-153.
- Avşaroğlu, S., & Akbulut, Ö. F. (2022). Sağlıklı aile yapısı açısından bir risk faktörü: İnternet bağımlılığı. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 6(65), 2879-2902.
- Barış, Ş. (2021). *Çok eşli evlilikten doğmuş kişilerin yakın ilişkilerindeki bağlanma stillerinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi] Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı.
- Certel, N. (2023). *Türk vatandaşı erkeklerin Suriyeli kadınlarla kurduğu çok eşli evlilikler: evlilik içi farklı aktörlerin gözünden çok eşlilik deneyimi*. [Doktora Tezi] Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı.
- Chaleby, K. (1987). Women of polygamous marriages in outpatient psychiatric services in Kuwait. *International Journal of Family Psychiatry*, 8(1), 25-34.
- Gücük, S., Arica, S. G., Akan, Z., Arica, V., & Alkan, S. (2010). Van ilindeki çok eşlilik oranları ve

- etkileyen faktörler: kesitsel çalışma. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 11(3), 127-133.
- Kaya, M. (2004). *Güneydoğu Anadolu bölgesinde çok eşlilik olgusu-Şanlıurfa örneği* [Yüksek Lisans Tezi], Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kurt, A. (1999). Dini Kaynakların Çokeşliliğe İlişkin Görüşleri ve Osmanlılarda Çokeşlilik, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 8(1).
- Naseer, S., Farooq, S., & Malik, F. (2021). Causes and consequences of polygamy: An understanding of coping strategies by co-wives in polygamous marriage. *ASEAN Journal of Psychiatry*, 22(9), 1-10.
- Ozkan, M., Altindag, A., Oto, R., & Sentunali, E. (2006). Mental health aspects of Turkish women from polygamous versus monogamous families. *International Journal of Social Psychiatry*, 52(3), 214-220.
- Özabacı, N., & Erkan, Z. (2013). Aile danışmanlığı, *Ankara: Pegem Yayıncılık*.
- Shaiful Bahari, I., Norhayati, M. N., Nik Hazlina, N. H., Mohamad Shahirul Aiman, C. A. A., & Nik Muhammad Arif, N. A. (2021). Psychological impact of polygamous marriage on women and children: a systematic review and meta-analysis. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 21, 1-10.
- Zeitzen, M. K. (2020). *Polygamy: A cross-cultural analysis*. Routledge.

BÖLÜM 11

EĞİTİMDE CİNSİYET TEMELLİ FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ: AİLENİN ROLÜ

Ömer Süha KILIÇ¹

GİRİŞ

Eğitim, bireyin sosyalleşmesini ve topluma katılımını sağlayan temel haklardan biridir. Ülkemizde bu hak, Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. Yasalarla herkese eğitim alma hakkı tanınmış olsa da bu durum herkesin bu hakka sorunsuz bir şekilde erişebildiği anlamına gelmemektedir (Kurttaş, 2021: 114).

Toplumdaki bireylerin eğitime erişmesinde birçok engel (sosyo- kültürel, ekonomik vb.) göze çarpmaktadır. Bu engellerden biri de toplumdaki toplumsal cinsiyet yargılarıdır. Söz konusu bu yargılar, kadın ve erkeklerin eğitime erişmesinde eğitimlerini sürdürmesinde cinsiyetler arası eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet eşitsizliği özellikle kız çocuklarının bu haktan yeterince yararlanamamalarına neden olmakta ve onların eğitimde geri planda kalmasına yol açmaktadır.

Her ne kadar kız çocuklarının eğitimde erkeklere kıyasla dezavantajlı konumda olması; sosyo-kültürel, ekonomik ve politik birçok faktörle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olsa da aile faktörü bu durumun en belirleyici unsurlarından biridir. Zira ailelerin bilinç düzeyleri, tutumları ve yaklaşımları; söz konusu olumsuz etkenlerin etkisini azaltmada ya da pekiştirmede kritik bir rol oynamaktadır.

Dolayısıyla derleme niteliğindeki bu çalışmada; toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve eğitim kavramları; eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan faktörler; eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak et-

¹ Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Şuşehri Timur Karabal MYO, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, omersuha@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0009-0000-4215-4209

Sonuç olarak, yeni nesillerin yeterince donanımlı bireyler olarak yetişmemesi ve ülkenin gelişmişlik düzeyinin düşmesi gibi ciddi toplumsal sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu sorunların önüne geçmek ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için çok yönlü ve bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Öncelikle hukuki ve politik alanlarda yapılacak düzenlemelerle eğitim sisteminde yapısal dönüşümler sağlanmalıdır. Bu dönüşümler, güncellenmiş müfredat ve eğitim materyalleriyle, öğretmen eğitimi ve mesleki gelişim programlarının güçlendirilmesiyle desteklenmelidir. Ayrıca ailelere yönelik ekonomik destekler ve sosyal koruma programları geliştirilmeli, medya ve dijital içerikler toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik edecek şekilde düzenlenmelidir. Bunlara ek olarak, erken yaşta evlilikle mücadele edilmeli ve özellikle kırsal ve dezavantajlı bölgelerde kız çocuklarına yönelik özel uygulamalar hayata geçirilmelidir. Tüm bu önlemler hayata geçirildiğinde, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği zamanla azalacak ve nihayetinde ortadan kalkacaktır.

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sadece bireylerin fırsatlara eşit erişimini sağlamakla kalmayacak; aynı zamanda adil, müreffeh ve sürdürülebilir bir toplumun inşa edilmesi için atılacak en önemli adımlardan biri olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akın Demircan, Z. (2018). *Eğitim Biliminin Temel Kavramları, Amaç ve İşlevleri*. Eğitim Bilimine Giriş (İç.), Edt.: Asım Arı, 1.Basım, Konya: Eğitim Yayınevi, 13-24.
- Almış, S. (2019). Ortaöğretim Düzeyindeki Çocukların Okul Dışında Kalma Nedenleri ve Deneyimleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Altıparmak, İ. B. (2018). Gençlerin Gözünden Toplumsal Bir Sorun Olarak Kadın Eğitiminin İncelenmesi, *Electronic Turkish Studies*, 13(10), 749-764.
- Asat, M. ve Deniz, L. (2022). Devlet Okullarındaki Kadın Öğretmenlerin Kadın Okul Yöneticisi Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 5(2), 468-502.
- Bal, M. D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- Balcı, A. (2009). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 264-299.
- Başerer Berber, Z. (2021). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Giderme Yolları, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(3), 1215-1223.
- Batmaz, Ö. (2021). Resimli Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Bir Bakış. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-18.
- Benson, C. (2007). Girls, Educational Equity And Mother Tongue-Based Teaching (No. id: 1304).

- Bilgin, R. ve Erbuğ, E. (2021). Eğitimde Fırsat Eşitsizliği Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 4(2), 231-239.
- Bilican Gökçaya V. (2018). *Toplumsal cinsiyet ve Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet* (1. Basım). Ankara: Gece Kitablığı.
- Buz, S. ve Karabulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 25-45.
- Bümen, N.T. ve Atmaca, E. (2025). Gender İn Teacher Education İn Türkiye: A Meta Synthesis Study. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 15(1), 350-383.
- Coşun, A. ve Özdilek, R. (2012). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sağlığa Yansımaları ve Kadın Sağlığı Hemşiresinin Rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 9 (3), 30-39.
- Çelebi, E. (2022). Medyanın Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(82), 822-829.
- Çelik, K. ve Aran, O. (2016). Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Bağlamında Kadınların İşgücüne Katılımı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 179-208.
- Dama, N. ve Toklucu Sundaram, D., (2018). *Yoksulluk Öngüsünden Çıkış: Şartlı Eğitim Yardımı*, İstanbul: Seta Yayınları
- Demir, Y. vd. (2022). Erken Yaşta Evliliklerin Bireysel ve Toplumsal Sonuçları, *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 49-62.
- Dıgüznel, A. (2013). Kız Çocuklarının Okullulaşma Engelleri Ve Çözüm Önerileri Şanlıurfa Örneği. *EKEV Akademi Dergisi*, (56), 325-344.
- Dinç, S. (2017). Kadınların Dijital Olanaklara Uyum: Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Kayfor 15 Özel Sayısı), 1761-1783.
- Doğan, Ü. G. A. N. ve Mutlu, S. (2022). Çocuk Gelin Evliliklerinin Sosyo-Kültürel Kökenlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma: Ben Kızımı Onlara Kurban Ederim. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 46(2), 218-235.
- Doğan, S. (2018). *Eğitimin İşlevleri*. Eğitim Bilimine Giriş (iç.), Edit.: Celal Teyyar Uğurlu, 2.Baskı, Ankara: Eğiten Kitap, 39-54.
- Durhan, G. (2022). *İnsan Hakları ve Kadın*. Toplumsal Cinsiyete Farklı Yaklaşımlar (İç.), Edit.: Mehmet Fatih Işık, 1.Baskı, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 77-97.
- Erikli, S. (2020). Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.
- Ertürk, S. (1975). *Eğitimde Program Geliştirme*. Yelken Tepe Yayınevi. İstanbul.
- Ferreira, F. H. ve Gignoux, J. (2010). Eğitimde Fırsat Eşitsizliği: Türkiye Örneği. *TC Cumhuriyeti DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı. Çalışma Raporu*, 4.
- Gezer, M. ve İlhan, M. (2018). Akademisyenlerin Perspektifinden Türkiye’de Eğitimde Fırsat Eşitsizliğine Neden Olan Faktörlerin Sıralama Yargılarıyla İncelenmesi. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(3), 301-312
- Gümüş, Z. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 2(3), 31-47.
- Gürhan, A. G. N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. *Şarkiyat*, (4), 58-80.
- İlgar R (2023). Türkiye’de Eğitimde Yaşanan Bölgesel Farklılıklar. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 9(2), 20-44.
- İlhan Tunç, A. (2009). Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 237-269.
- Karaboğa, T. (2020). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerinde. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15 (10. Yıl Özel Sayısı), 4847-4881.
- Kaşıkkırık A. ve Işıl G. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Anayasalara ve Uluslararası Sözleşmelere Yansımaları, *Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1(1): 59- 69.
- Kayadibi, F. (2003). Kadın Eğitiminin Önemi Ve Kalkınmadaki Rolü. *İstanbul Journal Of Sociology*

- cal Studies*, (28), 19-31.
- Kondakçı, Y. vd. (2016). *Türkiye’de Okul Müdürlerinin Sosyal Adalet Rollerini*. Eğitim Yönetimi Araştırmaları (İç.), Edt.:Kadir Beycioğlu, Niyazi Özer, Didem Koşar, İdris Şahin, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi, 353-361.
- Koyuncu Şahin, M. vd. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Türk Eğitim Sistemindeki Yeri: Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gözünden. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 735-752.
- Koyuncu Şahin, M. ve Çoban, A. (2019). Türkiye’de Eğitim Alanında Toplumsal Cinsiyet Üzerine Yapılmış Çalışmalara Toplu Bir Bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (64), 588-599
- Kurttaş, E.M. (2021). Eğitimde Cinsiyet Temelli Fırsat Eşitsizliği. *Sosyolojik Düşün*, 6 (2), 112-144.
- Örerel, D. ve Kağnıcı, D. Y. (2024). Bireyselden Küresele Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Bağlamında Psikolojik Danışman Olmak. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (60), 1173-1196.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33), 93-112.
- Özçelik, T. ve Koyuncu Şahin, M. (2023). Erken Çocukluk Dönemi Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Şekillenmesinde Aile Tipi, Kardeş ve Arkadaşların Rolü. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 57-67.
- Özsoy, D. (2020). *Dijital Bölünme Düzeylerine Dair Literatür Analizi*. Dijital Kültür, Dijital Eşitsizlikler ve Yaşlanma (İç.) Edt.: Mehmet Figan ve Yeliz Dede Özdemir , 1. Basım, Ankara: Alternatif Bilişim Derneği, 11-23.
- Salma, C. vd. (2021). Eğitimde Fırsat Eşitsizliği: Öğretmen Perspektifinden Bir Söylem Analizi. *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 6 (3), 429-446.
- Saraç, S. (2013). *Toplumsal Cinsiyet*. Toplumsal Cinsiyet Ve Yansımaları (İç.), Edt. Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Aslı Şimşek, 1.Baskı, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 27-32.
- Solakoglu, M. ve Solakoglu, M. (2024). Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-19.
- Sönmez, K. ve Dikmenli, Y. (2021). İlkokul Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 10(1), 434-458.
- Şahin M.; Soyocak S.; Boduroğlu G. (2024). Kadınların Siyasal Temsilde Yaşadıkları Sorunlar ve Engeller Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Politik Ekonomik Kuram*, 8(2), 402-424.
- Şahin, M. (2019). Kültür Aktarımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü. *Akademik Hassasiyetler*, 6(11), 233-249.
- TUİK. (2024). Ulusal Eğitim İstatistikleri, 2023. Yayın Tarihi: 30 Mayıs 2024, SAYI: 53444. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2023-53444>. Erişim Tarihi: 21.04.2025.
- Tuna Uysal, M. vd. (2019). Toplumsalın Doğallaştırılması: Erken Evliliklerde Toplumsal Cinsiyet Algısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(47), 196-220.
- Tuncer, M. Ve Gezer Şen, B. (2018). Okul Öncesi Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Türkiye’de Yapılan Çalışmalar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 870-882.
- UNESCO. (2020). Inclusion and education: All means all. Global education monitoring report 2020. UNESCO Publishing. Erişim Adresi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718> Erişim Tarihi: 21.04.2025.
- UNİCEF (2020). Basın Bülteni. Erişim Adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-en-yoksul-ailelerdeki-her-3-ergen-k%C4%B1zdan-biri-hi%C3%A7-okula-gitmemi%C5%9F-durumda> Erişim Tarihi: 04.05.2025.

- Uysal, M. ve Üçışık Erbil, S. (2025). Stem Alanlarında Kadın Temsilindeki Eşitsizlik: Sosyal Dışlanmanın Görünmeyen Yüzü ve Nedenleri Üzerine Bir Derleme. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 1-18.
- Yaşar, N. (2018). Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliğinin Okullaşma Oranına Etkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Karşılaştırması, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (17), 55-69.
- Yeter, E. (2015). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 189-210.

BÖLÜM 12

ÇEVİRİMİÇİ DÜNYANIN KARANLIK GRUBU: INCELS (İSTEMSİZ BEKARLAR)

Ahmet TÜRK ¹
Sena TÜRK ²

*Toplumsal aidiyetin kaybolduğu yerde,
nefret ve dışlanmışlık yeni bir kimlik inşa eder.*

GİRİŞ

Sosyal yaşamı yeniden şekillendiren günümüzün dijital dünyası, bireylerin fikirlerini, kimliklerini ve duygularını ifade etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda çeşitli toplumsal grupların ve alt kültürlerin doğuşuna da zemin hazırlamaktadır. Bu gruplardan biri olan “Incel”ler (Involuntary Celibates – İstemsiz Bekarlar) çevrimiçi dünyada karanlık bir topluluk olarak öne çıkmakta ve son yıllarda sıklıkla tartışmalara konu olmaktadır.

Inceller, genellikle romantik veya cinsel ilişki kurmayı arzulayan ancak bunu gerçekleştiremeyen ve bu durumdan dolayı topluma, kadınlara ve hatta kendilerine karşı öfke duyan bireylerden oluşmaktadır. Bu gruplar, çevrimiçi platformlar aracılığıyla bir araya gelerek, kendi dünyalarına özgü terminolojiler ve bakış açıları geliştirmiştir. Incellerin çevrimiçi faaliyetleri, yalnızca bireysel bir hayal kırıklığı değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri, kadın düşmanlığı, erkeklik algısı, şiddet ve terörizmle ilişkili çeşitli sorunların bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bu topluluk, bir yandan yalnızlık ve dışlanmışlık duygularıyla mücadele ederken, diğer yandan radikal söylemlerin ve çatışmaların doğmasına neden olabilmektedir.

¹ Öğr. Gör., Sinop Üniversitesi, Türkeli Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, shu.ahmetturk@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-5782-3794

² Sosyal Hizmet Uzmanı, shu.senakaya@gmail.com, ORCID iD: 0009-0002-3630-9045

yebilir. Bu desteğin bir parçası olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı eğitim programları düzenlenmeli ve kadın düşmanlığına dayalı ideolojilerin temelsizliği vurgulanmalıdır. Erkeklik ve kadınlık rolleriyle ilgili kalıplaşmış algıları dönüştürmek, bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliğini içselleştirmesine yardımcı olabilir.

Çevrimiçi platformların düzenlenmesi, Incel topluluklarının nefret söylemi ve şiddet içerikli ideolojilerini yaymasını engellemek için kritik bir adımdır. Bu bağlamda, platformlarda nefret söylemini önlemek adına daha katı denetim mekanizmaları uygulanmalı ve yapay zeka destekli içerik filtreleme sistemleri geliştirilmelidir. Bununla birlikte, bu bireyleri yalnızca dışlayıcı bir yaklaşımla ele almak yerine, toplumsal empatiyi artıracak farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir. Toplumun destekleyici ve kapsayıcı bir yaklaşımı, bireylerin kendilerini topluma yabancılaşmış hissetmesini önlemede etkili olabilir.

Erken müdahale mekanizmaları da bu mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle okullarda psiko-sosyal servislerin güçlendirilerek duygusal sorunlar yaşayan ve radikal düşüncelere yönelme eğilimi gösteren bireyler tespit edilmelidir. Bunun yanı sıra, toksik erkeklik algısının yeniden şekillendirilmesi için sosyal kampanyalar düzenlenmeli, erkeklerin duygusal ifadelerini sağlıklı biçimlerde ortaya koymalarını teşvik eden projeler hayata geçirilmelidir.

Son olarak, Incel ideolojisini ve topluluğunu daha iyi anlamak için disiplinler arası akademik çalışmalar artırılmalı, bu bireylerin radikalleşme süreçleri ve hangi önlemlerin etkili olacağı konusunda daha derin bir bilgi birikimi sağlanmalıdır. Bu çok yönlü yaklaşım, bireysel yalnızlık ve dışlanmışlık duygularını giderirken, nefret söylemi ve şiddet çağrılarını önlemede de etkin bir rol oynayacaktır.

KAYNAKLAR

- Baele, S. J., Brace, L., & Coan, T. G. (2021). From “Incel” to “Saint”: Analyzing the violent worldview behind the 2018 Toronto attack. *Terrorism and Political Violence*, 33(8), 1667-1691. <https://doi.org/10.1080/09546553.2019.1638256>
- Bauman, Z. (1988) *Modernity and the holocaust*. Polity Press.
- BBC NEWS Türkçe (2024). İkbâl Uzuner ve Aysenur Halil'i vahşice öldüren Semih Çelik hakkında neler biliniyor, olay günü neler yaşandı? Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cm24ymlz277o>, Erişim tarihi: 22.01.2025
- Bianet (2024). *Turkey bans Discord after revelations of 'incel' cyberbullying, child exploitation*. Erişim adresi: <https://bianet.org/haber/turkey-bans-discord-after-revelations-of-incel-cyberbullying-child-exploitation-300552>, Erişim tarihi: 23.01.2025

- Bloom, M. M. (2022). The First incel? The legacy of Marc Lépine. *The Journal of Intelligence, Conflict, and Warfare*, 5(1), 39-74.
- BuzzFeed News (2018). *The Tallahassee Yoga Shooter was a far-right misogynist who railed against women and minorities online*. Erişim adresi: <https://www.buzzfeednews.com/article/david-mack/tallahassee-yoga-shooter-incel-far-right-misogyny-video>, Erişim tarihi: 22.01.2025
- Camp, R., Massucci, C., & Suess, J. (2018). *Cruz's cell phone content and internet searches*. Erişim adresi: <https://schoolshooters.info/sites/default/files/Cruz-Cell-Phone-Content-and-Internet-Searches.pdf>, Erişim tarihi: 23.01.2025
- Castle, L. (2019). *The blackpill theory: Why incels are right & you care wrong*. Dr. Castle.
- CNN Türk (2024). *Şantaj, taciz, istismar, "incel" hesaplar... Genç kızları hedef alan çevrim içi ağlar: Discord ve Telegramda neler oluyor?* Erişim adresi: <https://www.cnntrk.com/dunya/galeri/santaj-taciz-istismar-incel-hesaplar-genc-kizlari-hedef-alan-cevrir-ici-aglar-discord-ve-telegramda-neler-oluyor-2163065?page=6>, Erişim tarihi: 23.01.2025
- Crilly, R., Guly, C., & Molloy, M. (2018). *What do we know about Alek Minassian, arrested after Toronto van attack*. Erişim adresi: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/04/24/do-know-alek-minassian-arrested-toronto-van-attack/>, Erişim tarihi: 20.01.2025
- Doğru, I. (2022). *ABD'de 17 kişinin ölümüne neden olan okul saldırısı için jüri "ömür boyu hapis" istedi*. Erişim adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdde-17-kisinin-olumune-neden-olan-okul-saldirgani-icin-juri-omur-boyu-hapis-istedi/2711031?utm_source=chatgpt.com, Erişim tarihi: 23.01.2025
- Donnelly, D., Burgess, E., Anderson, S., Davis, R., & Dillard, J. (2001). Involuntary celibacy: A life course analysis. *Journal of Sex Research*, 38(2), 159-169. <https://doi.org/10.1080/00224490109552083>
- Ekonomim (2024). *Sur canisi Semih Çelik odasının fotoğrafları ortaya çıktı! İşte evinden çıkanlar*. Erişim adresi: <https://www.ekonomim.com/foto-galeri/gundem/sur-canisi-semih-celik-odasinin-fotograf-lari-ortaya-cikti-iste-evinden-cikanlar-galeri-771455?p=10>, Erişim tarihi: 21.01.2025
- Ging, D. (2017). Alphas, betas, and incels: Theorizing the masculinities of the manosphere. *Men and masculinities*, 22(4), 638-657. <https://doi.org/10.1177/1097184X17706401>
- Gothard, K., Rushing-Dewhurst, D., Minot, J.R., Adams, J.L., Danforth, C.M., & Sheridan-Dodds, P. (2021). *The incel lexicon: Deciphering the emergent cryptotext of a global misogynistic community*. Erişim adresi: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2105.12006>, Erişim tarihi: 15.01.2025
- Heritage, F. (2023). *Incels and ideologies: Exploring how incels use language to construct gender and race*. Palgrave Macmillan.
- Hoffman, B., Ware, J., & Shapiro, E. (2020). Assessing the threat of incel violence. *Studies in Conflict & Terrorism*, 43(7), 565-587. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1751459>
- Independent (2015). *4chan thread under investigation after Oregon shooter apparently warned forum of plans*. Erişim adresi: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/4chan-thread-under-investigation-after-oregon-shooter-apparently-warned-forum-of-plans-a6676451.html>, Erişim tarihi: 22.01.2025
- Jardine, E. (2015). The Dark Web dilemma: Tor, anonymity and online policing. *Global Commission on Internet Governance Paper Series*, (21).
- Karabağ (2018). *Florida katilinin travmatik yaşam öyküsü: "Profesyonel bir silahlı okul saldırısı olmayı düşünüyorum" demişti, oldu*. Erişim adresi: https://medyascope.tv/2018/02/17/florida-katilinin-travmatik-yasam-oykusu-profesyonel-bir-silahlil-okul-saldirgani-olmayi-dusu-nuyorum-demisti-oldu/?utm_source=chatgpt.com, Erişim tarihi: 23.01.2025
- Lindsay, A. (2021). Swallowing the black pill: Involuntary celibates' (Incels) anti-feminism within digital society. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*. 11(1), 210-224. <https://doi.org/10.5204/ijcsd.2138>

- Malette, L., & Chalough, M. (1991). *The Montreal massacre*. Synergy Books.
- Milliyet (2024). *İkbal'in telefonu çözüldü, Ayşenur'un şifresi kırılmadı: Sur katili Semih Çelik ilk cinayetten sonra bakın ne yapmış!* Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-da-kika-ikbalin-telefonu-cozuldu-aysenurun-sifresi-kirilamadi-sur-katili-semih-celik-ilk-cinayetten-sonra-bakin-ne-yapmis-7208402>, Erişim tarihi: 21.01.2025
- Moonshot (2021). *Incels: A guide to symbols and terminology*. Erişim adresi: https://journal-exit.de/wp-content/uploads/2021/06/Incels_-A-Guide-to-Symbols-and-Terminology_Moonshot-CVE.pdf, Erişim tarihi: 19.01.2025
- Moskalenko, S., Kates, N., González, J. F. G., & Bloom, M. (2022). Predictors of radical intentions among Incels: A survey of 54 self-identified Incels. *Journal of Online Trust and Safety*, 1(3), 1-22.
- Murphy, P. P. (2018). *Exclusive: Group chat messages show school shooter obsessed with race, violence and guns*. Erişim adresi: <https://edition.cnn.com/2018/02/16/us/exclusive-school-shooter-instagram-group/index.html>, Erişim tarihi: 23.01.2025
- O'Donnell, K. M. (2021). Incel mass murderers: Masculinity, narrative, and identity. *Ohio Communication Journal*, 59(1), 64-76.
- Özler-Ervüz, F., Gönültaş, M. B., & Ervüz, C. (2024). Dijital dünyanın karanlık yüzü: Siber suçlar. V. Bilcan-Gökkaya & M. Öztürk (Ed.), *Pandora'nın kutusu açılıyor: Gölgedeki sosyal sorunlar 2* (ss. 43-67) içinde. Nobel Yayınevi.
- Papadamou, K., Zannettou, S., Blackburn, J., De Cristofaro, E., Stringhini, G., & Sirivianos, M. (2021). How over is it? Understanding the incel community on YouTube. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW2), 1-25 <https://doi.org/10.1145/3479556>
- Rodger, E. (2014). *My twisted world: The story of Elliot Rodger* Erişim adresi: <https://s3.documentcloud.org/documents/1173808/elliott-rodger-manifesto.pdf>, Erişim tarihi: 19.01.2025
- Ross, E. A. (1918). Social decadence. *American Journal of Sociology*, 23(5), 620-632.
- Ryan, D., & Jones, C. (2009). *Understanding digital marketing: Marketing strategies for engaging the digital generation*. Kogan Page.
- Sabah (2024). *Semih Çelik'in telefonunda dikkat çeken "incel" detayı... incel nedir, ne demek?* Erişim adresi: <https://www.sabah.com.tr/laykla/galeri/neleroluyor/incel-siddet-semih-celikin-telefonundan-cikti-incel-ne-demek-acilimi-ne>, Erişim tarihi: 22.01.2025
- Spencer, T. (2022). *School shooter chose Valentine's Day to ruin it forever*. Erişim adresi: <https://apnews.com/article/shootings-education-florida-fort-lauderdale-parkland-school-shooting-045455fc875b7a91800468995c18dcf5>, Erişim tarihi: 20.01.2025
- Sztompka, P. (2002). On the decaying moral space. Is there a way out?. *European Review*, 10(1), 63-72.
- Temelli, E. (2022). "Incel" örneği üzerinden çevrim içi mizojinist gruplar ve şiddet eylemleri. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 6(1), 11-30.
- Tietjen, R. R., & Tirkkonen, S. K. (2023). The rage of lonely men: Loneliness and misogyny in the online movement of "involuntary celibates"(incels). *Topoi*, 42(5), 1229-1241.
- Tuncer, E. (2014). *Sosyal medya imparatorluğu: Patron*. Akis Yayınları.
- Williams, D. J., Arntfield, M., Schaal, K., & Vincent, J. (2021). Wanting sex and willing to kill: Examining demographic and cognitive characteristics of violent "involuntary celibates". *Behavioral Sciences & the Law*, 39(4), 386-401.
- YouTube (2018). *The Plight of the Adolescent Male - Scott Beierle (Tallahassee Yoga Studio Shooter)*. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=-8we7lFOWkM>, Erişim tarihi: 22.01.2025

BÖLÜM 13

SOSYAL MEDYANIN KARANLIK YÜZÜ: SHARENTING

Eda KAYA ÖRK¹

| GİRİŞ

Dijitalleşme çağında, ebeveynlerin rolü giderek karmaşık hale gelmektedir. Teknolojinin yaygınlaşması, ebeveynlere çocuklarının gelişimini desteklemenin yanı sıra dijital okuryazarlık ve çevrimiçi güvenlik gibi yeni risk alanlarında da sorumluluklar yüklemektedir. Ancak bu sorumlulukların zaman zaman ihmal edildiği ve potansiyel tehditlerin kapsamının yeterince kavranamadığı görülmektedir. Bu durum ebeveynleri, çocuklarının gizliliğini/mahremiyetini ihlal edebilecek nitelikteki sharenting davranışına yöneltebilmektedir. Sharenting; ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili kişisel bilgileri çevrimiçi platformlarda paylaşması anlamına gelmektedir. Ancak bu tür paylaşımlar, çocukların sosyal, psikolojik ve ekonomik alanlarda ciddi zararlar görmelerine yol açabilmektedir. Çocukları sharenting'in potansiyel zararlarından korumak, hem bireysel hem de toplumsal gelişimin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, dijital ortamda çocukların korunması ve sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla sharenting olgusu (tanımı, nedenleri, potansiyel tehlikeleri) incelenmiş ve konuya ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

| 1. SHARENTING KAVRAMI

Dijitalleşmeyle birlikte internet/sosyal medya kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Eğitim, eğlence ve ticaret gibi çeşitli alanlarda farklı yaş gruplarının aktif olarak kullandığı sosyal medyada, sharenting kavramı giderek daha fazla dikkat

¹ Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, eda.kaya327@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3789-9166

Sharenting'in çocukların benlik inşaları üzerinde de olumsuz etkisi bulunmaktadır. Üstelik bu etki yalnızca paylaşılan çocuklar ile sınırlı kalmayıp, paylaşımlardan etkilenen çocuklar üzerinde de risk oluşturmaktadır. Bu riskler çocukları koruyacak önlemlerin alınması noktasında aileler kadar hükümetleri ve sosyal paylaşım sitelerini de sorumlu kılmaktadır. Bu noktada ailelerin bilinçlendirilmesi, çocukların haklarını savunacak mekanizmaların oluşturulması ve sosyal paylaşım sitelerinin geliştirecekleri koruma uygulamaları büyük önem taşımaktadır.

Ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler incelendiğinde, sharenting ile ilgili çocuğun korunmasına yönelik dava örnekleri ortaya çıkmaktadır. Ancak, sharenting'in yasal yaptırımları, genellikle çocuk ya da vasisi tarafından yapılan şikayetler doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bu nedenle geliştirilecek politika ve uygulamaların bilinci artırmanın yanı sıra çocukları doğrudan koruyacak adımları da içerecek şekilde genişletilmesi önemlidir.

Sharenting olgusu, çocuklar, aileler ve toplum üzerinde çok boyutlu etkiler yaratmakta ve bu etkiler önemli riskler taşımaktadır. Söz konusu risklerin en aza indirilmesi aile, devlet ve sosyal ağ sitelerinin iş birliğiyle hareket ettiği multidisipliner bir çalışmayla sağlanabilir. Alanyazın incelendiğinde, sharenting konusundaki çalışmaların giderek arttığı ancak henüz yeterli düzeyde ele alınmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, sharenting ile ilgili çalışmaların artırılması, ebeveyn bilincinin güçlendirilmesi ve yasal düzenlemelerin oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Archer, C. (2019). How influencer 'mumpreneur' bloggers and 'everyday' mums frame presenting their children online. *Media International Australia*, 170(1), 47-56. <https://doi.org/10.1177/1329878X19828365>
- AVG Technologies. (2010). AVG Digital Diaries – Digital Birth. Retrieved January 10, 2019, from <http://www.avgdigitaldiaries.com/post/41940227757/avg-digital-diaries-a-look-at-how-technology>
- Bauer, T. A. (2012). The communicational signatures of religion - re-evaluated in a social media environment. *Journal of Asian Research Center for Religion and Social Communication*, 10(2), 122-157.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1, Pt.2), 1-103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Benedetto, L., & Ingrassia, M. (2020). *Digital parenting: Raising and protecting children in media world*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.9257>
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor Books.

- Blum-Ross, A., & Livingstone, S. (2017). Sharenting, parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Popular Communication*, 15(2), 110-125. <https://doi.org/10.1080/15405702.2016.1223300>.
- Brosch, A. (2016). When the child is born into the internet: Sharenting as a growing trend among parents on Facebook. *The New Educational Review*, 43(1), 225-235. <https://doi.org/10.15804/tner.2016.43.1.19>.
- Checa, P., & Abundis-Gutierrez, A. (2017). Parenting and temperament influence on school success in 9-13 year olds. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 543. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00543>.
- Collins Dictionary. (2022). Definition of 'sharenting'. Collins English Dictionary. Retrieved June 24, 2024, from <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/sharenting>.
- Çalapokulu, Ç. & Alp, F. (2020). Dijital Ebeveynler ile Çocukların Sosyal Medya Kullanımı Üzerindeki Mahremiyet İlişkisi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(8) 132-144.
- Çelik, E. (2017). Screen usage of 4-6 year-old children, and its' relation with parental screen usage and family functions. *Doctoral Thesis*. Adana: Çukurova University.
- Çetin Avcı, S., & Güleç, D. (2020). Yeni bir kavram: Helikopter ebeveynlik. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 163-168. <https://doi.org/10.38108/ouhcd.738884>.
- Çimke, S., Yıldırım Gürkan, D., & Polat, S. (2018). Sosyal Medyada Çocuk Hakkı İhlali: Sharenting. *Güncel Pediatri*, 16(2), 261-267.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>.
- Davidson-Wall, N. (2018, April). "Mum, seriously!" Sharenting the new social trend with no opt out [Paper presentation]. The 9th Debating Communities and Social Networks OUA Conference. Retrieved from <http://networkconference.netstudies.org/2018OUA/2018/04/22/mum-seriously-sharenting-the-new-social-trend-with-no-opt-out/>.
- Doğan Keskin, A., Kaytez, N., Damar, M., Elibol, F., & ARAL, N., (2023). Sharenting Syndrome: An Appropriate Use of Social Media?. *Healthcare (Switzerland)*, 11(10).
- Family Online Safety Institute. (2015). Parents, privacy & technology use. Retrieved January 14, 2016, from <https://www.fosi.org/policy-research/parents-privacy-technology-use>
- Gazete Duvar. (2017, June 30). Çocuklarıyla takipçi kazandı, velayet gitti. Gazete Duvar. Erişim tarihi: 25 Ocak 2024, <https://www.gazeteduvar.com.tr/turkiye/2017/06/30/cocuklariyla-takipci-kazandi-velayet-gitti>.
- Girgin, Ö. A., & Gönal, S. (2020). Çocuğun kişisel verilerinin sosyal medyada ebeveyn tarafından paylaşılmasının hukuki sonuçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (44), 99-128.
- Goffman, E. (2009). Günlük yaşamda benliğin sunumu (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Grossbart, S., McConnell-Hughes, S., Pryor, S., & Yost, A. (2002). Socialization aspects of parents, children, and the internet. *Advances in Consumer Research*, 29, 66-70.
- Gültekin, E. (2018). Çocuğun kişilik hakkının ana-baba tarafından sosyal medya aracılığıyla ihlalinin hukuki görünümü. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 3(5), 103-143.
- Güvenli Web. (2021). Dijital mahremiyet: Sharenting riskleri ve dikkat edilmesi gerekenler. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2024, <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/mtnwT.pdf>.
- Huang, R. L., Lu, Z., Liu, J. J., You, Y. M., Pan, Z. Q., Wei, Z., & Wang, Z. Z. (2009). Features and predictors of problematic internet use in Chinese college students. *Behaviour & Information Technology*, 28(5), 485-490. <https://doi.org/10.1080/01449290701485801>
- Kabakçı Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., & Odabaşı, H. F. (2013). Digital parenting and changing roles. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12(4), 883-896.
- Kavut, S. (2018). Goffman'ın benlik sunumu kuramı bağlamında sosyal medyada kimlik inşası: Instagram üzerine bir araştırma. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1, 1-12.
- Kopecký, K., Sztokowski, R., Aznar-Díaz, I., & Romero-Rodríguez, J. M. (2020). The phenomenon of sharenting and its risks in the online environment. Experiences from Czech Republic

- and Spain. *Children and Youth Services Review*, 110, Article 104812. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104812>
- Kuzgun, Y., & Eldeleklioğlu, J. (2005). Anne baba tutumları ölçeği. In Y. Kuzgun & F. Bacanlı (Eds.), *PDR'de kullanılan ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lazard, L., Capdevila, R., Dann, C., Locke, A., & Roper, S. (2019). Sharenting: Pride, affect and the day-to-day politics of digital mothering. *Social and Personality Psychology Compass*, 13(4), Article e12443. <https://doi.org/10.1111/SPC3.12443>.
- Linder, L., McDaniel, B. T., & Jaffe, H. (2022). Ebeveyn medya kullanımının ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin anbean gözlemlenmesi: Kalite ve medyada çoklu görev. *Akademik Editör: Zheng Yan*. <https://doi.org/10.0000/journal.123456>.
- Malik, A., Dhir, A., & Nieminen, M. (2016). Facebook'ta dijital fotoğraf paylaşımının kullanımları ve memnuniyetleri. *Telematik ve Bilişim*, 33(1), 129–138.
- Manap, A., & Durmuş, E. (2020). Development of Digital Parental Awareness Scale. *Inonu University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, 21(2), 978–993.
- McDaniel, B. T. (2019). Parent distraction with phones, reasons for use, and impacts on parenting and child outcomes: A review of the emerging research. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 72–80. <https://doi.org/10.1002/hbe2.20>
- McDaniel, B. T. (2021). The disrupt: A measure of parent distraction with phones and mobile devices and associations with depression, stress, and parenting quality. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 3(5), 922–932.
- Özdemir, M. B. (2023). Değişen dünyada yeni bir ebeveynlik yaklaşımı: Helikopter ebeveynlik. *Alanyazın*, 4(1), 21–31. <https://doi.org/10.59320/alanyazin.1286311>.
- Serttaş, A., & Helvacioğlu, C. A. (2023). Türkiye'deki Fenomen Annelerin Instagram Paylaşım Pratikleri Üzerinden Dijital Kimlik İnşasının İncelenmesi: Sharenting. Paper presented at The International Symposium on Communication and Technology with Its Philosophical Dimensions, İstanbul.
- Sümer, N., & Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35–62.
- Taşdere, F. K. (2023). Çocuğu okul öncesi eğitime devam eden ebeveynlerin sosyal ağlarda mahremiyet algıları ve çocuklarına ilişkin paylaşım davranışlarının dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Anabilim Dalı]. Edirne, Türkiye.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2021). *Çocukların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı araştırması, 2021*. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>.
- UNICEF. (2019). Growing up in a connected world. UNICEF Innocenti. <https://www.unicef.org/innocenti/media/7006/file/GKO-Summary-Report-2019.pdf>
- Wolters, L. N., Kitzmann, S., Sauer, S., & Sommerb, N. (2019). Phone use while parenting: An observational study to assess the association of maternal sensitivity and smartphone use in a playground setting. *Computers in Human Behavior*, 102(2), Article 102. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.08.013>
- Yaman, F. (2023). Why do people post when they or others are under risk or threat? Sociological and psychological reasons. *Frontiers in Psychology*, 14, Article 1191631. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1191631>.
- Yavuz, H. H. (2023, 21 Ocak). *Sosyal Medyada Çocuklarını Etkileşim Aracı Olarak Kullanan Ailelerin Temel Sorunu: Sharenting*. Webtekno. <https://www.webtekno.com/cocuklarimizi-icine-attigimiz-buyuk-tehlike-h116279.html>
- Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160–172.

BÖLÜM 14

İKİ UÇLU BESLENME SORUNU: OBEZİTE VE AÇLIK

Selin Cansu YETER¹

GİRİŞ

Obezite ve açlık uzun yıllardır küresel çapta milyonlarca insan için endişe kaynağı olmuştur. Açlık, vücuda alınan gıdaların yetersizliği olarak tanımlanırken obezite ise aşırı gıda alımını yansıtmaktadır. Obezite ve açlık denildiğinde zihinde farklı çağrışımlar oluşsa da kendi başlarına güçlü ve birbirleriyle ilişkili kavramlardır. Bu iki kavram; sağlıklı, üretken bir yaşam sürmek için gerekli olan enerji ve besin öğelerinin yetersiz ve/veya kötü kullanımını ifade etmektedir.

Açlık ve obezite ortak ekonomik, sosyal, siyasi, ahlaki, çevresel ve tıbbi perspektifleri içermektedir. Günümüz dünyasında temel sorunlardan biri herkes için yeterli, güvenilir, besin bakımından dengeli ve sürdürülebilir gıdaya erişimi veya gıda güvenliğini sağlamaktır. Beslenme ve gıda seçeneklerinin karşılanabilirliği ve yeterliliği bu noktada önem arz etmektedir. Yaşanan nüfus artışı, iklim değişiklikleri, afetler, ekonomik eşitsizlikler gıda sistemlerini sekteye uğratarak, beslenme şekilleri ve motivasyonlarını değiştirerek gıda güvenliğini tehdit etmektedir. Küreselleşmenin ekonomik, çevresel, sosyal ve siyasi sonuçlarıyla birlikte ortaya çıkan beslenme tarzındaki değişiklikler açlık, gıda güvensizliği, yoksulluk, aşırı kiloluluk ve obeziteyi birbirine bağlayan birden fazla hat oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak gelişen aşırı ve yetersiz beslenmenin çifte yükü küresel boyutta keskin bir tırmanış yaşayarak gıda güvencesizliğini ortaya çıkarmıştır (Şentürk, 2022).

Yeterli, güvenilir ve sürdürülebilir gıdaya erişim sağlamak herkes için gereklidir. Doğal çevre ve halk sağlığı dikkate alınarak mevcut ve gelecek nesiller için

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet AD., Doktora öğrencisi, slnytr024@gmail.com, ORCID iD: 0000-0001-9176-4193

KAYNAKLAR

- Ahmad, N., Sheikh, M. R., and Saeed, K. (2015). Rural urban food consumption analysis in Pakistan: Expenditure elasticities approach. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS)*, 9(1), 159–170.
- Akyüz, E. (2020). *Çevre Sorunlarında Bilinmeyen 100 Bilimsel Gerçek*. Ankara: Astana Yayınları.
- Arslan, R. ve Pekşen Akça, R. (2012). Çocukların Eğitiminde Rol Model Oluşturacak Olan Eğitimci ve Usta Öğretici Adaylarının Beslenme Alışkanlıkları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4 (8), 101-119.
- Aydınlı, B., Sert, H. ve Şeker, F. (2023). *Sürdürülebilirlik Öncülleri, Ardılları ve Evrilmesi*. Ankara: Pegem Akademi
- Barnett, R. (2005). Obesity. *Lancet*, 365, 1843. <https://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140673605666056.pdf>
- Beyaz Sipahi, B. (2021). Türkiye’de Obezite Üzerine Sosyoekonomik Faktörlerin Etkisi ve Gelir Eşitsizliği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 76(2), 547-573. <https://doi.org/10.33630/aus-bf.822558>.
- Bhalotra, S. and Rawlings, B. (2011). Intergenerational Persistence in Health in Developing Countries: The Penalty of Gender Inequality? *Journal of Public Economics*. 95, 286–299.
- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), (2013). İnsan Sağlığı Güvenilir Gıda Sistemlerine Bağlıdır! Gıda Güvencesi ve Beslenme için Sürdürülebilir Gıda Sistemleri. Erişim Adresi: <https://isparta.tarimorman.gov.tr>. Erişim Tarihi: 24.11.2024.
- Bolayır, B., Ölçer, D., Tekbıyık, B., Kara, G., vd. (2023). Obezite Hastalığına Sebep Olan Faktörlerin Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 12(4), 1571-1589. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1366631>
- Bray, G. A. (2024). Obesity: a 100 year perspective. *International Journal of Obesity*. 49, 1-9. doi:10.1038/s41366-024-01530-6
- Concern Worldwide, (2024). *Dünya Açlığının İlk On Nedeni*. Erişim Adresi: <https://www.concern.net/news/causes-of-world-hunger> Erişim Tarihi: 20.12.2024.
- Çocukluk Çağı Obezite Araştırması (2022). *Çocukluk Çağı Obezite Araştırması (COSI-TUR 22)*. Erişim Adresi: https://hsqm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-ve-hareketli-hayat-db/Dokumanlar/Kitaplar/Turkiye_Cocukluk_Cagi_Obezite_Arastirmasi_2022.pdf Erişim Tarihi: 15.04.2025.
- Denli, Y. ve Anlı, R. E. (1997). Gıda Güvencesi. *Gıda*. 22(4). 249-250.
- Demir, D. (2024). Yetersiz Beslenme Yaygınlığı ve Küresel Gıda Güvencesi Endeksi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 19(2), 211-224. <https://doi.org/10.48145/gopsbad.1537951>.
- Demiray, G. ve Yorulmaz, F. (2023). Halk Sağlığı Bakışıyla Obezite Yönetimi. *Sağlık Bilimlerinde Değer*. 13(1), 147-155.
- Doğrulukpayı, (2018). *Türkiye’de ve Dünya’da Obezite*. Erişim Adresi: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-ve-dunya-da-obezite> Erişim Tarihi: 15.11.2024.
- Dünya Gıda Programı, (2024). *Gıda İsrafi ve Açlık Hakkında 5 Gerçek*. Erişim Adresi: <https://www.wfp.org/stories/5-facts-about-food-waste-and-hunger>. Erişim Tarihi: 15.03.2025.
- Dünya Obezite Atlası, (2025). *Dünya Obezite Atlası-2025*. Erişim Adresi: https://www.worldobesityday.org/assets/downloads/World_Obesity_Atlas_2025.pdf Erişim Tarihi: 15.03.2025.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO), (2022). Avrupa Bölgesel Obezite Raporu. Erişim Adresi: <https://hbsc.org/who-european-regional-obesity-report-reveals-extent-of-health-challenge-across-europe/> Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO), (2024). *Obezite ve Aşırı Kilo*. Erişim Adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> Erişim Tarihi: 23.11.2024.

- Dünya Sağlık Örgütü (WHO), (2025). *Beslenme için Çift Görevli Eylemler-Politika Özeti*. Erişim Adresi: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/255414/WHO-NMH-NHD-17.2-eng.pdf?sequence=1> Erişim Tarihi: 15.03.2025.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), (2019). *Obezitenin Ağır Yükü*. Erişim Adresi: https://www.oecd.org/en/publications/the-heavy-burden-of-obesity_67450d67-en.html Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), (2023). *Bir Bakışta Sağlık-2023*. Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- Elgün, A. ve Yetim, H. (2020). İslam Perspektifinden Obezite ve Helal Hayat. *Helal ve Etik Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 19-38.
- Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), IFAD, UNICEF, WFP ve WHO. (2024). *Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu 2024 – Açlığı, gıda güvensizliğini ve her türlü yetersiz beslenmeyi sona erdirmek için finansman*. Roma.
- Euronews, (2023). *Kadın Obez Oranı ile Erkek Obez Oranı Farkının En Yüksek Olduğu Ülke Türkiye*. Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2023/12/24/kadin-obez-orani-ile-erkek-obez-orani-farkinin-en-yuksek-oldugu-ulke-turkiye> Erişim Tarihi: 23.11.2024.
- Ferraro, K. F., Schafer, M. H. and Wilkinson, L. R. (2016). Childhood disadvantage and health problems in middle and later life: Early imprints on physical health? *American sociological review*, 81(1), 107-133.
- Genç, A. ve Çağlayan-Tunç, A. (2020). Obezite: Egzersiz, Stres, Bağırsak Mikrobiyotası ve Duygusal Yeme, *Obezite* (iç.) Edt: Mehmet Günay, Ankara: Gazi Kitabevi
- Ghafarı, S. ve Bahadır, B. (2023). Kırsal Kesimde Hanehalkı Gıda Güvencesizliği ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi: Niğde İli Örneği. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 206-222. <https://doi.org/10.61513/tead.1389201>
- Günal, A. M. (2023). Besin Güvencesizliği, Açlık, Yetersiz Beslenme ve Malnutrisyon, *Besin Güvencesizliği ve Sağlık* (iç.) Edt: Kevser TARI SELÇUK ve Sedat ARSLAN, İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Hales, C. M., Carroll, M. D., Fryar, C.D., Ogden, C. L. (2020). Prevalence of Obesity and Severe Obesity Among Adults: United States, 2017-2018. *NCHS Data Brief*. (360), 1-8.
- Harris J, Nisbett N. (2021). The Basic Determinants of Malnutrition: Resources, Structures, Ideas and Power. *Int J Health Policy Manag.* 1;10(12), 817-827. doi: 10.34172/ijhpm.2020.259.
- Haslam, D. (2007). Obesity: a medical history. *Obesity Reviews*, 8: 31-36. <https://doi.org/10.1111/j.1467-789X.2007.00314.x>
- Kayar, H. ve Utku, S. (2013). Çağımızın Hastalığı Obezite ve Tedavisi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1-8.
- Khofi, L., Manderson, L. and Moyer, E. (2024). Speaking of Hunger: Food Shortages, Poverty and Community Assistance in Urban South Africa. *Ecology of Food and Nutrition*, 63(4), 323-342. <https://doi.org/10.1080/03670244.2024.2361249>
- Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F. (2024). Enerji Tarım ve Beslenme. *Çevre ve Ekoloji* (iç.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Koç, G. ve Uzmay, A. (2015). Gıda Güvencesi ve Gıda Güvenliği: Kavramsal Çerçeve, Gelişmeler ve Türkiye. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21(1 ve 2), 39-48.
- Konyalıl Öztürk, N. (2023). Beslenme ve Sağlık İlişkisi. *Temel Beslenme İlkeleri ve Laboratuvar Uygulamaları* (iç.) Edt: Aliye ÖZENOĞLU, İstanbul: Eğitim Yayınevi, 27-32.
- Küresel Çok Boyutlu Gıda Endeksi Raporu (2024). *Küresel Çok Boyutlu Gıda Endeksi Raporu-2024: Çatışma Ortamında Yoksulluk*. Erişim Adresi: <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2024-kuresel-cok-boyutlu-yoksulluk-endeksi-cbye>. Erişim Tarihi: 24.12.2024.
- Küresel Gıda Krizleri Raporu (2025). *Küresel Gıda Krizleri Raporu-2025*. <https://www.fsinplatform.org/report/global-report-food-crises-2025/>

- Maggi, S., Busetto, L., Noale, M., Limongi, F., ve Crepaldi, G. (2015). Obesity Definition and Epidemiology. In *Multidisciplinary Approach to Obesity*. Springer, Cham, 31-39.
- Marphati, A.A., Cole, T.J., Grijalva-Eternod, C., and Wells, J.C.K. (2016). Associations of Gender Inequality With Child Malnutrition and Mortality Across 96 Countries. *Global Health, Epidemiology and Genomics*. 1, 1-8. doi:10.1017/gh.2016.1
- Mercan, Y. (2016). Açlık ve Yoksulluk. *Günümüz Dünya Sorunları* (iç.) Edt: Fatih AYDIN, Ankara: Pegem Akademi.
- Mollborn, S. and Lawrence, E. (2018). Family, Peer, and School Influences on Children's Developing Health Lifestyles. *Journal of Health and Social Behavior*. 59(1), 133-150. <https://doi.org/10.1177/0022146517750637>
- Myles, F.S. and Kral T.V. E. (2006). Social Environmental and Genetic Influences on Obesity and Obesity-Promoting Behaviors: Fostering Research Integration. *National Library of Medicine*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK19935>
- Peng, W. and Berry, E.M. (2019). The Concept of Food Security. *Encyclopedia of Food Security and Sustainability*, Volume 2. 1-7.
- Risk Factor Collaboration (NCD-RisC), (2017). Worldwide trends in body-mass index, underweight, overweight, and obesity from 1975 to 2016: a pooled analysis of 2416 population-based measurement studies in 128.9 million children, adolescents, and adults. *Lancet*. 390 (10113), 2627-2642.
- Ng, M., Fleming T., Robinson M., Thomson B., Graetz, N., Margono, C., and Gakidou, E. (2014). Global, Regional and National Prevalence of Overweight and Obesity in Children and Adults During 1980-2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *The lancet*. 384(9945), 766-781.
- Okka, B. ve Durduran, Y. (2013). Eski Yunan ve Bizans Döneminde Obezite. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 21(3), 111-117.
- Onay-Başkıcı, A. (2010). Erken Yaşta Görülen Obezite: Nedenleri ve Tedbirler. *Mised*. 23-24, 82-85.
- Oxfam (2025). Putting an end to world hunger The European Union's role in transforming the global food system). Erişim Adresi: <https://policy-practice.oxfam.org/resources/putting-an-end-to-world-hunger-the-european-unions-role-in-transforming-the-g-621667/> Erişim Tarihi: 15.05.2025.
- Özarmağan, S. ve Bozbora, A. (2008). Obezitenin Tanımı ve Temel Bilgiler. *Obezite* (iç.) Edt: Yusuf ORHAN ve Alp BOZBORA, İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
- Özenoğlu, A. ve Ünal, G. (2015). Açlık ve Yoksulluğun Çocuklarda Saldırganlık ve Şiddet Davranışları ile İlişkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 4(1), 162-179.
- Pekcan, G. (2017). Türkiye'de Beslenme Durumu. *Gıda ve Beslenme Dergisi*. (1), 42-47. https://gtbd.org.tr/wp-content/uploads/2017/10/Gida_ve_beslenme_sayi_1.pdf
- Perez-Escamilla R, Bermudez O, Buccini GS, Kumanyika S, Lutter CK, Monsivais P, Victora C. (2018). Nutrition disparities and the global burden of malnutrition. *BMJ*. 1-8. doi: 10.1136/bmj.k2252.
- Puhl, R. M. and Heuer, C. A. (2009). The stigma of obesity: a review and update. *Obesity*, 17(5), 941-964.
- Purnell, J. Q. (2023). Definitions, Classification, and Epidemiology of Obesity. *National Library of Medicine*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK279167/#define-classfy-obese.REF.9>
- Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2010). Türkiye obezite (şişmanlık) ile mücadele ve kontrol programı (2010-2014). Ankara: Kuban Matbaacılık, 1-112.
- Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, (2022). Sağlık İstatistikleri Yıllığı-2022. Erişim Adresi: <https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/siy202205042024pdf.pdf> Erişim Tarihi: 25.01.2025.

- Satman I, Yılmaz T, Sengül A, Salman S, Salman F, Uygur S, et al. (2002). Population-based study of diabetes and risk characteristics in Turkey: results of the Turkish diabetes epidemiology study (TURDEP). *Diabetes Care*. 25(9):1551-1556. doi: 10.2337/diacare.25.9.1551.
- Satman I, Omer B, Tutuncu Y, Kalaca S, Gedik S, Dincçag N, et al.; TURDEP-II (2013). Study Group. Twelve-year trends in the prevalence and risk factors of diabetes and prediabetes in Turkish adults. *Eur J Epidemiol*. 28(2):169-180. doi: 10.1007/s10654-013-9771-5
- Sey, İ. ve Güler, E. (2024). Yetişkin Bireylerde Hedonik Açlık ve Obeziteyle İlişkisi. *ATLJM*. 4(11), 192-197. <https://atljm.atlas.edu.tr/uploads/makale/article-40305527.pdf>.
- Sezgin, D. ve Yıldırım, İ. E. (2022). Obeziteli Bireylerin Gözünden Türkiye’de Medyada Obezite. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*. 6(2), 18-35.
- Smith, M.D. and Wesselbaum, D. (2020). COVID-19 Food Insecurity and Migration. *The Journal of Nutrition*. 150(11), 2855-2858.
- Swinburn, B.A., Sacks, G., Hall, K.D., et al. (2011). The Global Obesity Pandemic: Shaped By Global Drivers and Local Environments. *Lancet*. 378, 804-814.
- Şahin, K. ve Akbulut, G. (2023). Besin Güvencesizliği ve Mental Sağlık. *Bes. Diy. Derg.* 51(2). 104-110.
- Şentürk, F. (2022). Obezite ve Açlık, *İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, s. 62, 86-87. <https://www.medipol.edu.tr/universite/yayinlar/dergiler/saglik-dusuncesi-ve-tip-kulturu-dergisi/saglik-dusuncesi-ve-tip-60>.
- Şimşek, Z., Doğan, F., Ersin, F. ve Yıldırımka, G. (2015). Bir İl Merkezinde Yaşayan 15-49 Yaşları Arasındaki Suriye’li Evli Kadınların Ruhsal Durumu. 18. *Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Kongre Bildiri Kitabı, Sözel Bildiri*. 42, 232-233.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2022). *Türkiye Sağlık Araştırması*. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Türkiye-Saglik-Arastirmasi-2022-49747> Erişim Tarihi: 15.04.2024.
- Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması, (2017). *Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması*. Erişim Adresi: https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-ve-hareketli-hayat-db/Dokumanlar/Kitaplar/Turkiye_Beslenme_ve_Saglik_Arastirmasi_TBSA_2017.pdf Erişim Tarihi: 15.04.2024.
- Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği (2024). *Obezite Tanı ve Tedavi Kılavuzu*. 11. Baskı, 1-166, Ankara. <https://file.temd.org.tr/obezitetanitedavikilavuzu-2024>
- Tedik, S. E. (2017). Fazla Kilo / Obezitenin Önlenmesinde ve Sağlıklı Yaşamın Desteklenmesinde Hemşirenin Rolü. *Türkiye Obezite ve Diyabet Dergisi*, 1(2), 54-62.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2024a). *Obezite*. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15.12.2024.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2024b). *Obez*. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/?aranan=obez> Erişim Tarihi: 15.12.2024.
- Von Grebmer, K., Bernstein, J., Patterson, F., Wiemers, M., Chéilleachair, R.N., Foley, C., et al (2019). *Global Hunger Index: The Challenge Of Hunger and Climate Change*. Bonn Welt-hungerhilfe;and Dublin. <https://www.globalhungerindex.org/pdf/en/2019.pdf>
- Ward, Z.J., Long, M.W., Resch, S.C., Giles, C.M., Cradock, A.L., Gortmaker, S.L. (2017). Simulation Of Growth Trajectories Of Childhood Obesity Into Adulthood. *N Engl J Med*, 377 (22), 2145-2153.
- Westbury S, Oyebode O, van Rens T, Barber TM. (2023). Obesity Stigma: Causes, Consequences, and Potential Solutions. *Curr Obes Rep*. 12(1), 10-23. doi: 10.1007/s13679-023-00495-3.
- Yıldırım, M., Akyol, A., Ersoy, G. (2008). *Şişmanlık (Obezite) ve Fiziksel Aktivite Enerji Dengesinin Aktivite Yönüne Bir Bakış*. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
- Yılmaz, N. ve Sarı, B. (2022). Tıbbi ve Sosyal Yönleriyle Obezite. *Tarihsel ve Toplumsal Bir Olgu Olarak Obezite* (iç.) Edt: Necla YILMAZ ve Betül SARI, Ankara: Nobel Yayınevi, 1-20.